

Rosaliina Tolvanen

**KIRJASTOAINEISTON POISTOT JA POISTOMYYNTI ITÄSUOMALAISSA
YLEISISSÄ KIRJASTOISSA**

**KIRJASTOAINEISTON POISTOT JA POISTOMYYNTI ITÄSUOMALAISSA
YLEISISSÄ KIRJASTOISSA**

Rosaliina Tolvanen
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Kirjasto- ja tietopalvelun
tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

Tekijä: Rosaliina Tolvanen

Opinnäytetyön nimi: Kirjastoaineiston poistot ja poistomyynti itäsuomalaisissa yleisissä kirjastoissa

Työn ohjaaja: Ulla Virranniemi

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2017

Sivumäärä: 60 + 3

Tämä opinnäytetyö keskittyy tarkastelemaan kirjastoaineiston poistoprosessia, poistomyyntiä sekä poistetun aineiston kierrättämistä kolmessa itäsuomalaisessa kirjastossa. Tutkimuksen keskiössä on kirjastoaineiston poistomyynti. Aihe on aiemmin jäänyt vähälle huomiolle siitä huolimatta, että poistomyyntiä on jo kauan pidetty kirjastoissa. Kirjastojen aineiston poistoprosessi on puolestaan tärkeä osa kokoelmanhoitoa. Työssä selvitettiin kirjastojen poistoprosessia ja sen kehittämismahdollisuuksia. Työn toimeksiantajana on Itä-Suomen aluehallintovirasto.

Työssä tutkittiin, tehdäänkö kirjastoissa tarpeeksi paljon poistoja kokoelmista. Poistoprosessin haasteita, siihen liittyviä kirjastohenkilöstön kokemia tunteita ja poistoprosessin kehittämismahdollisuuksia selvitettiin. Kirjastojen välisiä eroja poistomyynnin järjestämisessä etsittiin. Lisäksi kirjamuotoisen kirjastoaineiston elinkaarta sekä kirjastojen ympäristötietoisuutta selvitettiin.

Tietoperusta koostuu kirjaston kokoelmatyön lähtökohdista, kirjastoaineiston poistomyynnistä Suomessa ja kierrätyksestä yleisellä tasolla sekä kirjastojen näkökulmasta. Lisäksi kerrotaan Itä-Suomesta kirjastojen toimintaympäristönä. Tutkimukseen osallistuneet kirjastot ja toimeksiantaja esitellään. Työn tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista tutkimusotetta. Tutkimusaineisto kerättiin kirjastoille suunnatulla sähköpostihaastattelulla. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että vuonna 2015 kirjastojen tekemät aineiston poistot eivät olleet suuria. Haasteita poistojen tekemisessä oli paljon. Vastauksissa mainittiin esimerkiksi ajan puute ja hankintamäärärahojen vähyys. Poistomyyntikäytänteiden erot kirjastojen kesken eivät olleet suuria. Kirjaston kirja voi päätyä poistamisen jälkeen poistomyyntihyllyn lisäksi moneen muuhunkin paikkaan, kuten kouluun tai paperinkeräykseen. Haastatelluissa kirjastoissa poistotilanne oli ongelmallinen, koska poistoja ei tehdä riittävästi. Keinoja tilanteen parantamiseksi on vähän. Poistomyynnin osalta erot kirjastojen toimintatavoissa ovat vähäisiä. Kirjastot välittävät siitä, minne aineisto päätyy poistamisen jälkeen. Tutkimustulosten valossa aluehallintovirasto voisi panostaa kokoelmiin nykyistä enemmän kirjastohenkilöstön täydennyskoulutuksella ja kokoelmahankkeilla. Mahdollinen jatkotutkimuksen kohde on esimerkiksi kirjaston asiakkaiden näkökulma poistomyynnissä.

Asiasanat: Itä-Suomi, kestävä kehitys, kokoelmat, kokoelmatyö, poistomyynti, poistot, yleiset kirjastot

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Library and Information Services

Author: Rosaliina Tolvanen

Title of thesis: Removal and library book sale of library material in public libraries of Eastern Finland

Supervisor: Ulla Virranniemi

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2017   Number of pages: 60 + 3

This thesis covers the removal process of library material and library book sale. Recycling of withdrawn library material is also included. These things are researched in three public libraries from Eastern Finland. Library book sale is the main part of study. Topic has not been given much notice though book sale is common in libraries. The removal process is a significant part of collection work. The development opportunities of removal process were solved in the study. Thesis was commissioned by Regional State Administrative Agency of Eastern Finland.

This study figured out if the libraries remove material enough from their collections. Challenges, librarians' emotional states and development opportunities concerning removal process were sought. Differences between libraries regarding book sale were looked for. The life cycle of library books and environmental awareness in libraries were also found out.

The background knowledge of this report consists of the bases of collection work, library book sale in Finland and recycling both in general and in libraries. Eastern Finland as libraries' operating environment is described. Libraries and the mandator in this study are presented. Research method used was qualitative analysis. Research material was collected by email interview targeted at the libraries' personnel. Results were analyzed by using content analysis.

The results indicate the library material removal was not substantial in the year 2015. There were a lot of challenges in removal. Exempli gratia lack of time and scarce acquisition allowances were mentioned in the responses. Practice in library book sale was very alike in all libraries. After removal from library collection, a book may end up in many places such as to a customer, to the local school or to paper reclaiming.

In the libraries of this study their removal conditions were problematic because of inadequate removal. For the present, there are not many measures to ameliorate the situation. For book sale's part, there were just slight differences between libraries' workings. Libraries do take care of where the removed material goes. Regional State Administrative Agency could, more than before, invest in maintaining high-quality library collections by means of librarians' continuing training and development projects concerning collections. Follow-up of these libraries and their removal situation, issues concerning book sale elsewhere in Finland and library customers' perspective to book sale are potential themes for further study.

Keywords: collections, collection work, Eastern Finland, library book sale, public libraries, sustainable development, withdrawal

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KOKOELMATYÖ YLEISISSÄ KIRJASTOISSA	9
2.1	Kokoelmatyön lähtökohtia	9
2.2	Aineistonvalinta ja hankinta	11
2.3	Poistot osana kokoelmatyötä.....	13
3	KIERRÄTYS JA KIRJASTOT.....	16
3.1	Jätteiden kierrätys ja uudelleenkäyttö	16
3.2	Näkökulmia kirjastoaineiston kierrätykseen ja uudelleenkäyttöön sekä kirjastojen rooliin kestävässä kehityksessä	17
4	KIRJASTOAINESTON POISTOMYYNTI SUOMALAISISSA KIRJASTOISSA	20
5	TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA KOHDEKIRJASTOT	23
5.1	Itä-Suomi kirjastojen toimintaympäristönä	23
5.1.1	Kuopion pääkirjasto	23
5.1.2	Juvan kirjasto	24
5.1.3	Kiteen pääkirjasto	26
5.2	Itä-Suomen aluehallintovirasto	27
6	TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	28
6.1	Laadullinen tutkimusmenetelmä	28
6.2	Sähköpostihaastattelu	30
6.3	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen käytännön toteutus	31
7	TULOKSET	35
7.1	Kuopion pääkirjasto.....	35
7.2	Juvan kirjasto	38
7.3	Kiteen pääkirjasto.....	42
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	47
8.1	Kirjapoistojen suhde kirjahankintoihin kohdekirjastoissa	47
8.2	Poistoprosessin tehostamismahdollisuudet kohdekirjastoissa	48
8.3	Poistomyntikäytänteiden eroja kohdekirjastoissa	48
8.4	Kirjamuotoisen kirjastoaineiston elinkaari kohdekirjastoissa	49
9	POHDINTA	51
	LÄHTEET.....	53

LIITTEET 60

1 JOHDANTO

Tässä laadullisessa opinnäytetyössä selvitetään itäsuomalaisten yleisten kirjastojen poistoprosessia ja poistomyyntikäytänteitä. Lisäksi tutkitaan kirjastojen kokoelmista poistetun aineiston siirtymistä uusiokäyttöön. Tutkimukseen valittiin kolme Itä-Suomessa sijaitsevaa kirjastoa: Kuopion pääkirjasto, Juvan kirjasto ja Kiteen pääkirjasto. Työn toimeksiantajana on Itä-Suomen aluehallintovirasto.

Kirjastoaineiston poistoprosessia itäsuomalaiskirjastoissa oli aiheellista tutkia, koska työn toimeksiantajan edustajan mukaan poistoprosessi ei nykyisellään ole riittävän tehokas (Hiltunen, sähköpostiviesti 27.9.2016). Erityisesti kirjamuotoisen aineiston poistamista tutkittiin. Tutkimuksen tulosten pohjalta etsittiin mahdollisia ratkaisuja poistamisen tehostamiseksi. Poistoaihe on siis hyvin ajankohtainen. On paljolti mahdollista, että maassamme myös muualla kuin Itä-Suomessa kirjastokokoelmien poistotilanne ei ole riittävällä tasolla.

Poistomyyntiaihe valikoitui tutkittavaksi siten, että aluksi selvitettiin, onko aiemmissa kirjastoalan AMK-tasoisissa opinnäytteissä käsitelty kirjastoaineiston poistomyyntiä. Kun tällaisia opinnäytteitä ei löytynyt, oli luontevaa lähteä tutkimaan tuoretta aihetta. Kokoelmatyöhön kiinteästi kuuluva aineiston poistaminen on sen sijaan teema, jota on käsitelty paljon niin alan opinnäytteissä kuin ammattikirjallisuudessa. Poistotyö liittyy vahvasti myös poistomyyntiin; ei ole poistomyynnissä myytävää aineistoa ilman tehtyjä poistoja. Kolmantena teemana on kokoelmista poistetun kirjastoaineiston kierrätys ja kirjastojen ympäristötietoisuus. Tämä teema soveltuu hyvin samaan tutkimukseen edellä mainittujen aiheiden kanssa.

Sekä aineiston poistaminen kokoelmista että sen poistomyynti ovat kirjastoammattilaisten tavanomaisia työtehtäviä. Näin ollen tutkimuksesta ja sen tuloksista on hyötyä yleisille kirjastoille ympäri Suomen, vaikka tässä työssä keskitytäänkin tarkastelemaan näitä aiheita Itä-Suomen näkökulmasta.

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu kokoelmatyön peruslähtökohdista poistot mukaan lukien, kirjastoaineiston poistomyynnistä suomalaisissa kirjastoissa, jätteiden kierrätyksestä ja uusiokäytöstä sekä siitä, millainen rooli kirjastoilla on kestävä kehityksen edistämässä. Lisäksi luodaan yleiskatsaus Itä-Suomeen ja niihin kirjastoihin, jotka olivat mukana tutkimuksessa.

Tutkimus toteutettiin kirjastojen henkilökunnalle suunnatulla sähköpostihaastattelulla. Tutkimuksen ajankohta oli alkuvuonna 2017. Saatu aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen.

2 KOKOELMATYÖ YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

2.1 Kokoelmatyön lähtökohtia

Kokoelma käsitteenä kattaa runsaasti aineistoihin liittyvää tekemistä, kuten aineistojen hankintaa ja tunnistamista sekä painetun ja elektronisen aineiston tasapainottamista. Kirjaston kokoelman on perinteisesti ajateltu merkitsevän tiedon järjestämistä ja löytyvyyden parantamista käyttäjälle. (Wilén & Kortelainen 2007, 10.)

Kokoelmatyö, johon tässä tekstissä viitataan myös kokoelmien kehittämisellä, voidaan määritellä kahdella tavalla. Ensinnäkin se voi olla kokoelmien kanssa työskentelevien jokapäiväistä työtä. Siinä keskeisiksi kysymyksiksi voivat nousta esimerkiksi kokoelman kunto, poistojen tarve ja löytymättömän aineiston määrä. Tässä arkipäivän kokoelmatyössä kirjaston sisäisten prosessien pohtiminen on tyypillistä. Sen sijaan vähemmälle miettimiselle voi jäädä se, tehdäänkö asiat oikealla tai parhaalla mahdollisella tavalla, joskin käytännön toimintatavat saattavat näyttää selkeiltä. (sama, 18.)

Kokoelmatyö on mahdollista käsittää myös yleiseksi pohdinnaksi siitä, millaisia kokoelmat ovat. Toisin kuin päivittäisessä kokoelmatyössä, tässä merkityksessä näkökulma on myös kirjaston ulkoisilla toimijoilla eli asiakkailta. Voidaan kysyä ja tutkia esimerkiksi sitä, miten asiakkaat näkevät kokoelmat ja miten helposti lähestyttäviä ne ovat asiakkaille. Tämän tyyppiset kysymykset kuuluvat kiinteästi kokoelmatyöhön laajassa merkityksessä, vaikka ne eivät olekaan osa arjen kokoelmatyötä. (sama, 18–19.)

Kokoelmatyön tarve perustuu sille ongelmalle, että kirjastoissa on yhtäältä paljon käyttämättä jäävää aineistoa ja toisaalta käyttäjiä, jotka eivät löydä tarvitsemaansa aineistoa (sama, 10–11). Monimutkaisiakin tiedontarpeita on pyrittävä tyydyttämään kokoelmia kehittämällä. Kokoelmien laajentaminen on vanhastaan ollut yksi toiminnan päätavoitteista. Wilén kuitenkin huomauttaa, ettei ainoastaan panosten lisäämisen tule olla kokoelmien rakentamisen päämäärä, oli kyseessä sitten painettu tai sähköinen aineisto. (Wilén & Kortelainen 2007, 11–12.)

Kokoelmien kehittämisen olennaisimpia tehtäviä on kokoelmien arvon ja laadun arviointi. Toisin sanoen on pohdittava, miten kokoelma täyttää sille asetetut vaatimukset, tarpeet ja tavoitteet. (Wilén & Kortelainen 2007, 25.) Asiakkaiden tarpeet ja taustayhteisön resurssit määrittävät kokoelmien vahvuudet ja heikkoudet. Tunnistetut heikkoudet tulee korjata. (Evans & Zarnosky 2000, 15.) Pohjimmiltaan kokoelmien kehittämisen päämääränä on, että kokoelmien käytön vaikutusta ihmisten elämään voisi jollain tavoin mitata ja arvioida (Wilén & Kortelainen 2007, 25). Kokoelmia voidaan kehittää käytännönläheiseen tai teoreettiseen tietoon turvautumalla. Käytännön lähestymistapoja ovat aiemmin käytännössä hyväksi havaittu tieto ja toisaalta myös arkikokemus ja intuitio. Teoreettista tutkimustietoa voi hyödyntää, mutta teorian soveltaminen käytäntöön on ongelmallista. Wilénin mukaan teorian ja tutkimuksen käyttö kokoelmien kehittämisessä vaatii työtä, tietoa ja pitkäjänteisyyttä, eikä ole selkeää näyttöä siitä, että yksin tutkimusta hyödyntämällä saataisiin parempia kokoelmia. (sama, 16–17.)

Wilénin mukaan kaikkia kokoelmiin vaikuttavia muuttujia ja niiden välisiä suhteita on monesti vaikea ottaa käytännön työssä huomioon. Näitä muuttujia ovat muun muassa kirjaston ja sen kokoelman päämäärät, käyttäjien tiedontarpeet sekä suhteet tiedonalojen välillä. Kukaan ei voi täydellisesti hallita niiden sisältöä ja vaikutuksia. Näin ollen kokoelmien kehittämisen perustavoitteet jäävät abstraktille tasolle. (sama, 15.) Laadukkaiden kokoelmien saavuttaminen on kuitenkin mahdollista. Tämä edellyttää järjestelmällistä työtä ja niin teorian kuin käytännöllisen tiedon hyödyntämistä (sama, 17). Myös kirjastoammattilaisen lukeminen ja kirjallisuudentuntemus tukevat sitä, että hänen käytännön työnsä, niin kokoelmatyön osa-alueet kuin kirjallisuuden suosittelu sujuvat (Hypén 2006, 12–13).

Useissa tutkimuksissa on havaittu kokoelmien käyttöön liittyviä lainalaisuuksia. Niistä yleisin on niin sanottu 80/20-laki. Sen mukaan 80 prosenttia kokoelman tilastollisesta lainauksesta kohdistuu 20 prosentin osuuteen koko kokoelmasta. Täten tuo 20 prosentin osuus muodostaa ydinkokoelman, johon käyttö on keskittynyt. (Wilén & Kortelainen 2007, 25.) 80 prosentin loppuosaa kokoelmasta voidaan nimittää pitkäksi hännäksi. Pitkään häntään lukeutuu vanhempaa ja vähemmän markkinoitua kirjallisuutta. (Bang 2011, 5.)

Toisen lainalaisuuden mukaan kokoelma tuottaa paljon lainoja suhteessa laajuuteensa tiettyyn määrään saakka. Kun tuo määrä on saavutettu, kokoelman kasvulla ei ole enää vaikutusta lainamääriin. (Carrigan 1988, 24.) Kokoelman ihanteellista kokoa ei ole voitu määrittää tarkalleen,

mutta lainalaisuus ilmentää, miten selkeästi kokoelman hyödynnettävyys riippuu sen rajoista, ylläpidosta ja hallittavuudesta (Wilén & Kortelainen 2007, 25).

Kirjaston kokoelmaperiaatteet määräävät, miten kokoelmaan otetaan ja miten siitä poistetaan aineistoa. Kokoelmaperiaatteisiin vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi kirjaston näkemys asiakaskuntansa tarpeista ja kirjallisuuden tarjonta. Jokaista yksittäistä teosta kokoelmassa arvioidaan monesta näkökulmasta, kuten teoksen tekijän tai aiheen kautta sekä sillä, mikä on teoksen paikka kokoelmakokonaisuudessa. Jos arvioitava teos kuuluu varastokokoelmaan, näiden näkökulmien pohtiminen on hyvin tärkeää. (Hypén 2006, 11–12.)

Painetun aineiston lisäksi e-aineisto on vähitellen vakiinnuttamassa asemaansa Suomen yleisissä kirjastoissa. E-kirjat ovat tiedostoja, joissa kirjan sisältö on digitaalisena. E-kirjan lukemiseen tarvitaan päätelaite. Lukulaite, tietokone, älypuhelin tai tabletti voi toimia päätelaitteena. (Mikä on e-kirja? 2017, viitattu 9.1.2017.) Esimerkiksi Helsingin kaupunginkirjastoon on vuodesta 2006 asti hankittu e-kirjoja Ellibs-palvelun kautta (Antikainen & Tuuliniemi 2013, 18). Yleisissä kirjastoissa e-aineistokokoelmien rakentaminen on ollut haastavaa, eikä kokoelmien nykyinen taso vastaa asiakkaiden tarpeisiin (Sähköiset sisällöt yleisiin kirjastoihin - hanke 2012a, 2). Yleisten kirjastojen neuvoston nimeämä työryhmä toteutti vuosina 2011–2014 Sähköiset sisällöt yleisiin kirjastoihin -hankkeen, jossa pyrittiin lisäämään kirjastojen e-aineistotarjontaa, kehittämään e-aineistoihin liittyvää tiedotusta ja koulutusta sekä tukemaan koko maan yhteistä e-aineistotarjontaa (Sähköiset sisällöt yleisiin kirjastoihin - hanke 2012b, 2; Kirjastot.fi -toimitus 2017, viitattu 9.1.2017).

2.2 Aineistonvalinta ja hankinta

Aineiston valintaprosessiin kuuluu useita vaiheita. Ensin on tunnistettava, mitä aiheita ja aineistotyyppisiä kokoelmassa tulisi olla. Seuraavaksi määritellään, miten paljon rahaa kokoelman kehittämiseen voidaan käyttää ja jokaiselle aiheelle kohdennetaan tietty rahamäärä. Tämän jälkeen kehitetään suunnitelma, jolla tunnistetaan mahdollisesti hyödyllinen aineisto. Tunnistamiseen tarvittava tieto saadaan pääosin bibliografioista, katalogeista, ilmoituksista ja muista vastaavista lähteistä. Yksi tai useampi valitsija arvioi saman aihepiirin eri nimekkeitä. (Evans & Zarnosky 2000, 91.) Usein arviointi tapahtuu julkaistun informaation pohjalta sen sijaan, että nidettä tutkit-

taisiin fyysisesti (Evans & Zarnosky 2000, 94). Joskus aiheryhmässä on vain yksi nimeke. Tällöin arvioidaan, onko sen hinta kohtuullinen suhteessa sen tulevaan käyttöön, ja onko se fyysisesti sopiva käyttöön. Jos toinen vastaus on myönteinen ja toinen kielteinen, on kerättävä lisätietoa nimekkeen tarpeesta ennen hankkimista. (Evans & Zarnosky 2000, 91.)

Monipuolisuus on ominaista yleisten kirjastojen aineistonvalinnassa. Tämä johtuu asiakaskunnan heterogeenisyydestä: asiakkaissa on eri kansallisuuksien edustajia ja kaikenikäisiä. Lisäksi heidän koulutustaustansa ja tiedontarpeensa vaihtelevat. Kokoelmien kasvu on kohtuullista, koska kirjaston omaa varastotilaa on rajallisesti, ja vanhentunutta ja huonokuntoista aineistoa poistetaan. Useimmat valitut nimekkeet ovat tuoreita. Vanhempaa aineistoa hankitaan lähinnä silloin, kun tarvitaan korvaavia kappaleita. Kokoelmissa on oppimateriaaleja ja tietoaaineistoa, mutta vapaa-ajan tarpeet korostuvat. (Evans & Zarnosky 2000, 99.) Myös lastenaineisto painottuu kokoelmatyössä, ja monissa kirjastoissa nimenomaan lastenkirjat ovat lainatuimpia (sama, 100).

Suuret kirjastot kohtaavat valintaprosessissa erilaisia haasteita kuin pienemmät kirjastot. Suuremmissa kirjastoissa yhteistyön ja nopeuden tärkeys korostuvat. Useimmat suuret kirjastot koostuvat pääkirjastosta ja yhdestä tai useammasta sivukirjastosta. Asiakkaat haluavat lukea mahdollisimman uusia kirjoja, joiden kiinnostavuus hiipuu pian. Tähän kirjastot varautuvat hankkimalla kerralla monta kappaletta kutakin suosittua teosta, jotta asiakkaiden ei tarvitsisi odottaa haluamiinsa kirjoja kohtuuttoman kauan. (sama, 99.) Pienissä kirjastoissa taas ajan ja rahan puute vaikeavat, kun aineiston ostoja pitäisi tehdä. Kirjastot koosta riippumatta turvautuvat keskinäiseen yhteistyöhön kokoelmien kehittämisessä. (sama, 100.) Suomessa enemmistö kuntien kirjastoista on mukana jossain alueellisessa yhteistyöverkostossa eli kirjastokimpassa, jossa yhteistyötä voidaan tehdä esimerkiksi juuri aineiston hankinnassa (Selkee 2014, viitattu 16.11.2016).

Asiakkaiden mielenkiinnon kohteiden selvittäminen on haastavaa valitsijalle. Apuna on hänen tiedonjanssa sekä se, että hän on valmis lukemaan paljon. (Evans & Zarnosky 2000, 99.) Valitsija voi ennustaa kohtuullisen tarkasti asiakkaita kiinnostavat teokset hyvissä ajoin, jos hän tuntee sekä asiakkaansa että kustantajat (Evans & Zarnosky 2000, 100). Tämän tuntemuksen lisäksi on tiedettävä, mitä kokoelmassa on entuudestaan sekä aineistolajit ja formaatit, joille on käyttöä (sama, 121).

Hankinnan perustarkoituksena on tarkoituksenmukaisiksi tunnistettujen materiaalien hankkiminen ja sijoittaminen kokoelmaan (sama, 313). Hankinnan perusprosessin vaiheita ovat muun muassa

aineiston tilausta edeltävä tiedonhaku, tilaaminen ja tilauksen vastaanotto (Evans & Zarnosky 2000, 315). Kokoelmien kehittäminen ja hankinta toimivat läheisessä yhteistyössä. E-aineistojen yleistymisen myötä tämä yhteistyö tiivistyy. Hankinnasta vastaavien henkilöiden on ehdottomasti toimittava yhdessä myös valinnasta vastuussa olevien kanssa. Heikkotasoisesta yhteistyöstä seuraa nimittäin turhia kuluja. (Evans & Zarnosky 2000, 314.) Hankinta voi olla paitsi aineiston ostamista, myös lahjoitusten vastaanottamista tai vaihtojärjestelyin tapahtuvaa toimintaa (sama, 18–19). Hankinnalla on kahdenlaisia tavoitteita: koko kirjastoa koskevia sekä hankintaosaston sisäisiä tavoitteita (Evans & Zarnosky 2000, 314).

Hankintaprosessin nopeuden ja tarkkuuden tulisi olla tasapainossa. Asiakkaan ei pitäisi joutua pitkään odottamaan haluamaansa uutta aineistoa. Toisaalta hyvin nopealla hankintajärjestelmällä virheitä voi tapahtua enemmän. (sama, 315–316.)

2.3 Poistot osana kokoelmatyötä

Aineiston karsintaa eli poistojen tekoa voidaan ajatella käänteisenä valintana. Poistojen tekeminen on yhtä tärkeää kuin muutkin vaiheet kokoelmien kehittämisessä. Ilman aktiivista poisto-ohjelmaa kokoelma vanhenee nopeasti ja sen käyttö vaikeutuu. (Evans & Zarnosky 2000, 406.) Lisäksi aktiivisen poisto-ohjelman tulisi olla osa kirjaston kokoelmapolitiikkaa (sama, 407). Poisto-ohjelma voi olla kirjattuna esimerkiksi aineiston poistoperiaatteisiin. Yksikään kirjasto ei voi hankkia ja säilyttää kaikkea tuotettua tietoa, vaikka kirjaston päätehtävä on tiedonlähteiden hankinta, säilytys ja saataville asettaminen. Kun kokoelma on kohdannut kasvunsa rajat, on valittava jokin kolmesta vaihtoehdosta: joko hankitaan uusia tiloja, kokoelma jaetaan osiin tai sitä karsitaan. (sama, 406.) Evans ja Zarnosky toteavat kuitenkin, että jatkuvan poisvalinnan periaate on pitkällä aikavälillä näitä vaihtoehtoja tehokkaampi toimintatapa (sama, 407).

Aineistoa voidaan poistaa kirjaston kokoelmista paitsi lopullisesti, myös siirtämällä varastoon. Varastotiloissa aineisto on usein mahdollisimman tiiviisti. Yleensä varasto ei ole asiakkaille avoin. (Evans & Zarnosky 2000, 407.) Suomessa varastointitehtävää toteuttaa osaltaan Varastokirjasto, joka säilyttää ja vastaanottaa suomalaiskirjastoista siirrettävää aineistoa ja asettaa sen tarvitsijoiden käyttöön. Varastokirjasto palvelee yleisiä, tieteellisiä ja muita kirjastoja, ja se toimii opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa. (Varastokirjasto 2016, viitattu 17.11.2016.)

Kun kirjaston kokoelmat kasvavat nopeasti, se tuo mukanaan ongelmia. Hyllytila ei riitä, tilankäyttö saattaa olla tehotonta ja asiakaspalvelu sekä kokoelmien käyttö hankaloituvat. Sitä paitsi lisätilan hankkiminen on kallista. (Evans & Zarnosky 2000, 411.) Tällaisessa tilanteessa kokoelmien karsimiselle on vahvat perusteet. Mahdollisesti hyvin hoidettu pienempi kokoelma palveleekin asiakasta paremmin kuin suurempi – joskin pienemmässä kokoelmassa on oltava suosittua aineistoa (sama, 412).

Yleisissä kirjastoissa käyttäjien kysyntä vaikuttaa merkittävästi aineiston valintaan ja poistoihin. Tästä seuraa, että sellainen aineisto, jota ei käytetä tai josta ei olla kiinnostuneita, päätyy todennäköisesti varastoon tai poistettavaksi. Evans ja Zarnosky pitävät pääsääntönä, että kokoelmat tulisi uudistaa perusteellisesti kymmenen vuoden välein. (sama, 408.) Kokoelmista on erityisen tärkeää poistaa sellainen vanhentunut tietoaaineisto, jonka pohjalta ihmiset voivat helposti toimia väärällä tavalla. Esimerkkinä tällaisesta aineistosta voidaan pitää lääketieteellistä tietoa. (sama, 413.)

Teoriassa usein esitettyjä perusteita poistojen tekemiselle ovat tilan ja rahan säästäminen, aineiston saatavuuden parantaminen sekä tilan tekeminen uudelle aineistolle. Evansin ja Zarnoskyn mielestä poistoja ei tehdä riittävästi. Yhtenä syynä poistojen vähäisyyteen on, etteivät teoria ja käytäntö vastaa toisiaan. (sama, 411.) Myös Wilén huomauttaa, että tutkimustyö on kehittänyt karsintaa, kuten monia muitakin kokoelmatyön toimintoja varten teorioita, apuvälineitä, metodeja ja tekniikoita. Niiden soveltaminen käytäntöön ei silti aina onnistu, minkä arvellaan johtuvan esimerkiksi ajan puutteesta. (Wilén & Kortelainen 2007, 20.)

Poistojen tekemättömyyteen on lukuisia syitä, joista osa on psykologisia: viivyttely, virheen tekemisen pelko, ajan puute ja pelko siitä, että tulisi syytetyksi kirjanpolttajaksi. Poistoista vastaavat henkilöt saattavat pelätä myös asiakkaiden tai kirjaston taustaorganisaation vastustusta. Vastustuksen sijaan asiakkaat voivat kuitenkin myös antaa tukensa poistoprosessille. (Evans & Zarnosky 2000, 413–414.) Riippumatta siitä, kannattavatko vai vastustavatko asiakkaat poistoja, heidät on otettava huomioon poisto-ohjelman yhteydessä. On tiedostettava ne edut ja haitat, joita asiakkailla voi koitua poistojen seurauksena. (sama, 417.)

Poistoprosessin eri vaiheisiin kuluu aikaa. Pitää tunnistaa sopivat poistokriteerit, kehittää käyttökelpoinen poisto-ohjelma, valita kokoelmasta niin sanotut poistoehdokkaat ja suorittaa itse poisto. On liikaa tehtävää ja liian vähän tekijöitä, erityisesti silloin, kun henkilökunta on pieni. Kirjaston

koosta riippumatta ohjelman aloittaminen on työlästä. Kun poistoprojekti on ensimmäisen kerran suoritettu, kirjaston tulisi laatia aktiivinen poisto-ohjelma, joka liitetään tavanomaiseen työnkulkuun. (Evans & Zarnosky 2000, 414.)

Poistot eivät ole erillään muusta kokoelmatyöstä. Poistoihin osallistuvien on huomioitava kirjaston kaikki päämäärät. Näistä tärkeimpiä ovat kirjaston tavoitteet, hankintarahojen saatavuus, yksittäisen niteen suhde muihin samassa aihepiirissä, niteen käyttö tulevaisuudessa ja missä määrin kirjasto toimii arkistona. Niteen aiempi käyttö määrittää pitkälti, jääkö se kokoelmaan. Jos nide poistetaan, on selvítettävä, onko mahdollista löytää korvaava kappale. (sama, 416.) Korvaava kappale voi olla saatavilla esimerkiksi kaukopalvelun avulla.

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty kolme yleistä poistokriteerien kategoriaa. Niitä ovat teoksen fyysinen kunto, laadullinen arvo ja määrällinen arvo. Teoksen kunto ei yleensä ole tehokas poistokriteeri, koska huonokuntoisuus kertoo teoksen runsaasta käytöstä. Huonokuntoista aineistoa voidaan lisäksi usein korjata. (sama, 416.) Aineiston laadullinen arvo ei sekään ole tehokas kriteeri, koska se on erittäin subjektiivinen. Aineiston ostopäätöksiin vaikuttavien tekijöiden tulisi vaikuttaa myös poistopäätöksiin. (sama, 417.)

Kaiken aineiston saatavuus ei kuitenkaan automaattisesti parane poisvalinnan myötä. Voi kestää aikaa, ennen kuin asiakas saa etävarastossa säilytettävän kirjan tms. käsiinsä. Toisaalta saatavuus paranee niiden asiakkaiden kannalta, jotka odottavat kokoelman sisältävän suosittua ja uutta aineistoa. Karsiminen ei myöskään käytännössä tuo rahallisia säästöjä, sillä kustannuksia syntyy esimerkiksi varastoinnista ja henkilöstön työstä poistoprosessin eri vaiheissa. (Evans & Zarnosky 2000, 412.)

Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa mainitaan kirjakokoelmien vuosittainen hankintojen ja poistojen suositustaso, joka on vähintään kahdeksan prosenttia kokoelmista. Tuoreen, alle viisi vuotta vanhan aineiston osuus avokokoelmassa tulisi puolestaan olla 40 prosenttia. Nämä suositustasot ovat kansainvälisiä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 49, 51.)

3 KIERRÄTYS JA KIRJASTOT

3.1 Jätteiden kierrätys ja uudelleenkäyttö

Kierrätys on toimintaa, jossa jäte hyödynnetään aineena. Kuitenkaan silloin, kun jätettä käytetään maantäytössä tai siitä valmistetaan polttoainetta, kyse ei ole kierrätyksestä. Uudelleenkäyttö puolestaan on jätteeksi päätyneen tuotteen tai sen osan käyttöä uudestaan siihen tarkoitukseen, johon tuote on alun perin suunniteltu. (Jätelaki 646/2011 1:6.1 §.)

Kun eloperäinen jäte joutuu kaatopaikalle, se tuottaa hapettomissa olosuhteissa hajotessaan kaatopaikkakaasuja. Kaatopaikkakaasuista noin puolet on metaania. Jätteen kierrättäminen ehkäisee kaatopaikkakaasujen muodostumista. Kun tuote muuttuu jätteeksi, siihen kytkeytyy muitakin kasvihuonekaasupäästöjä aiheuttavia toimintoja. Näitä ovat esimerkiksi jätteiden keräys ja kuljetus, energiankulutus tuotteen koko elinkaaren aikana sekä energiankulutukseen kuulumattomat tuotteen valmistuksen päästöt. Parhaassa tapauksessa kierrätyksellä voidaan vähentää päästöjä kaikissa näissä toiminnoissa. Se, miten kauaskantoisia vaikutusketjuja otetaan huomioon, vaikuttaa merkittävästi kierrätyksen tuomien etujen summaamiseen. (Suomen ympäristökeskus 2016b, viitattu 17.11.2016.)

Ympäristömyötäinen eli kestävä tuotesuunnittelu tähtää lieventämään tuotteitten ympäristövaikutuksia. Kestävässä tuotesuunnittelussa otetaan huomioon tuotteen koko elinkaari. Tuotteen suunnitteluvaihe on ympäristön kannalta keskeinen, koska se määrittää valtaosan tuotteen elinkaaren aikaisista päästöistä. (Suomen ympäristökeskus 2016a, viitattu 23.11.2016.)

Kierrätyksessä tuotteen tai materiaalin valmistuksessa käytetään jätteestä valmistettua raaka-ainetta neitseellisen raaka-aineen asemesta. Tästä seuraa yleensä säästöjä valmistusvaiheen energiankulutuksessa neitseellisten luonnonvarojen käyttöön nähden. Samalla kasvihuonekaasupäästöt jäävät pienemmiksi. Lisäksi kierrätys vähentää neitseellisten raaka-aineitten käyttöä. (Suomen ympäristökeskus 2016b, viitattu 17.11.2016.)

Uudelleenkäytön myötä uuden tuotteen valmistukselta vältytään kokonaan. Oikeastaan vain tuotteen mahdollinen puhdistustarve ja kuljetus ovat tällöin toiminnan ympäristörasitteina. Uudelleen-

käyttöjärjestelmiä on luotu esimerkiksi lasipulloille ja kuormalavoille. Myös kierrätyskeskukset ja kirpputorit edistävät uudelleenkäyttöä. (Suomen ympäristökeskus 2016b, viitattu 17.11.2016.)

Kaikessa toiminnassa on pyrittävä noudattamaan etusijajärjestystä, jossa pitää ensisijaisesti vähentää syntyvän jätteen määrää ja haitallisuutta. Jos jätettä syntyy, se on ensisijaisesti valmistettava uudelleenkäyttöä varten tai toissijaisesti kierrätettävä. (Jätelaki 646/2011 2:8.1 §.)

Valtioneuvoston vuonna 2008 hyväksymään valtakunnalliseen jätesuunnitelmaan on kirjattu tavoitteiksi, että vuonna 2016 yhdyskuntajätteistä kierrätetään materiaalina 50 prosenttia ja hyödynnetään energiana 30 prosenttia (Ympäristöministeriö 2008, 9). Näiden tavoitteiden saavuttaminen on osin epävarmaa: vuonna 2014 oli tiedossa, että jälkimmäinen tavoite toteutuu. Sen sijaan materiaalihyödyntämiselle asetetusta tavoitteesta oli saavutettu vasta noin kaksi kolmasosaa. (Ympäristöministeriö 2014, 3.)

3.2 Näkökulmia kirjastoaineiston kierrätykseen ja uudelleenkäyttöön sekä kirjastojen rooliin kestävässä kehityksessä

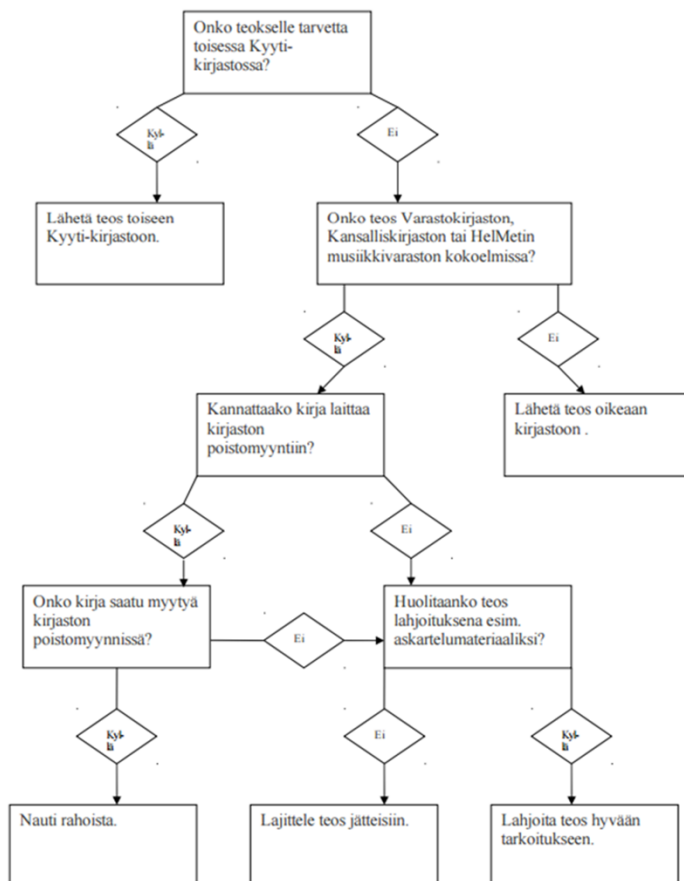
Yleisten kirjastojen kirjastoaineiston kierrätyksessä paperin rooli on keskeinen, koska pääosa niiden aineistosta on paperimuotoista. Suomessa edellytykset paperin kierrätykselle ovat varsin hyvät: lasin ja metallin ohella paperia on kierrätetty pisimpään. Lisäksi paperin hyödyntämisaste on viime vuosina ollut korkea, yli 80 prosenttia. Jätteiden kierrätysmahdollisuudet poikkeavat toisistaan eri kunnissa, mutta keräyspaperia kerätään laajalti. (Suomen ympäristökeskus 2016b, viitattu 17.11.2016.)

Kun kierrätyspaperia käytetään uuden paperin raaka-aineena, päästöt saattavat vähentyä useassa kohtaa: tuotantoprosesseissa, niihin liittyvässä energiantuotannossa ja raaka-aineen hankinnassa. Lisäksi, jos kierrätyksellä säästyvä puu jää metsään, se toimii hiilinieluna. Tällöin puu sitoo hiiltä itseensä ja maaperään, mikä vähentää päästöjä. (Suomen ympäristökeskus 2016b, viitattu 17.11.2016.)

Nykyään suuri osa kokoelmista poistetusta aineistosta päätyy jonnekin muualle kuin jätteisiin. Aineistoa voidaan myydä poistomyynnissä tai lahjoittaa. (Huttunen 2011, 44.) Poistokirjojen ja lehtien lahjoituspaikoiksi sopivat vaikkapa terveyskeskukset, päiväkodit ja koulut (Sonkkanen ym.

2012, 6). Näissä tapauksissa kirjastoaineisto pääsee uusiokäyttöön. Sen sijaan poistettujen videokasettien VHS-nauhat eivät sovellu askartelukäyttöön, vaikka niitä on nähty hyödynnettävänä erilaisissa käsitöissä. VHS-nauhat ovat nimittäin pehmeää muovia, jonka pehmittämiseen on saatettu käyttää terveydelle haitallisia pehmittimiä. Lisäksi nauhojen pintamateriaalina on oksidikerros ja nauhoissa on liimaa. Nämä kemikaalit voivat aiheuttaa allergiaoireita askartelijalle ja askarrellun tuotoksen käyttäjälle. (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 2016, viitattu 14.4.2017.)

Kirjastokohtaista vaihtelua ilmenee siinä, minne kokoelmista poistettu aineisto päätyy. Kymenlaakson yleisissä kirjastoissa eli Kyyti-kirjastoissa kokoelmista poistettavien aineistokappaleiden sijoituspaikka määrittyy alla olevan kaavion mukaisesti (Bang 2011, 32–33; Kymenlaakson kirjastot 2016, viitattu 22.11.2016).

KUVIO 1. Kyyti-kirjastojen kokoelmista poistetun kirjastoaineiston sijoittamista ohjaava kaaviokuva (Bang 2011, 33).

Jotta ihmisten olisi helpompaa omaksua kestävämpiä kulutustottumuksia arjessaan, neuvonta ja koulutus kierrätykseen ja uudelleenkäyttöön liittyen voi olla paikallaan (Suomen ympäristökeskus 2016b, viitattu 17.11.2016). Kirjastot voivat toimia suunnannäyttäjinä kestävässä kehityksessä

sekä asiakkailleen että kunnan muille työyksiköille. Ympäristötoiminta tulisi sulauttaa kirjaston johtamiseen ja luoda siitä systemaattista toimintaa. Jotta kirjasto pääsisi ympäristötoiminnassa hyvään alkuun, se voi turvautua Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen koordinoimaan ekotukitoimintaan. (Sonkkanen ym. 2012, 2; Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2016, viitattu 24.11.2016.) Lisäksi kirjaston on syytä selvittää, on kunnalla ympäristöohjelmaa ja toimiiko kirjasto sen mukaisesti (Sonkkanen ym. 2012, 2).

4 KIRJASTOAINEISTON POISTOMYYNTI SUOMALAISISSA KIRJASTOISSA

Kirjastojen poistomyynnin historiasta Suomessa ei ole tarkkaa tietoa. Oulun kaupunginkirjastossa kirjojen poistomyyntiä on järjestetty ainakin 1980-luvun lopulta asti (Aitoaho 2009, viitattu 12.10.2016).

Pirkanmaan PIKI-kirjastoissa toteutettiin vuonna 2010 Kirjastoaineiston ekologinen jalanjälki -projekti, jossa selvitettiin kirjastoaineiston poistoa ja varastointia ympäristönäkökulma huomioiden (Huttunen 2011, 9, 13). Projektissa selvitettiin myös kirjastoissa järjestettävää aineiston poistomyyntiä. Poistomyyntiaiheisia kysymyksiä esitettiin alueen kirjastoille suunnatulla kyselyllä. (sama, 9, 125, 127–128.) Projektin tulokset ovat yleistettävissä myös Pirkanmaan ulkopuolelle, koska poisto- ja varastointitoimia kirjastoissa tekevät kohtaavat samoja realiteetteja kaikissa kirjastoissa (sama, 13).

Poistoaineistoa myytiin liki jokaisessa PIKI-kirjastossa. Lähikirjastoissa myynti oli kuitenkin pienimuotoisempaa. (sama, 10.) Myyntihinnat olivat matalia, koska aineisto on yleensä muovitettua ja tarroitettua sekä usein huonokuntoista. Tarpeettomasta aineistosta haluttiin päästä nopeasti eroon, joten alhaiset hinnat olivat siksikin perusteltuja. (sama, 44.) Useimmissa kirjastoissa poistoaineistoa myytiin joko jatkuvasti tai erillisissä myyntitapahtumissa (sama, 45). Kyselyn vastauksissa todettiin pari kertaa, että myyntitapahtumat kiinnostivat asiakkaita jatkuvaa myyntiä enemmän (sama, 61). Poistomyyntiä voi järjestää kirjaston ulkopuolellakin: yksinkertainen vaihtoehto on asettaa myytäviä kirjoja pöydälle kirjaston ulkopuolelle (sama, 111). Kirjastot kokivat saavansa poistomyynnin myötä hyvää mainosta, enemmän näkyvyyttä ja lisää asiakkaita, joista osa oli uusia (sama, 52).

Järvenpään kaupunginkirjasto kertoo Kirjaston kulmilla -blogissaan omista poistomyyntikäytännöistään melko yksityiskohtaisesti. Kirjaston henkilökunta arvioi kunkin poistetun teoksen kohdalla, päätyykö se poistomyyntiin vai kierrätykseen. Erityisen vanhentuneet ja huonokuntoiset teokset siirtyvät kierrätykseen. Sen sijaan ne kirjat, joiden uskotaan käyvän kaupaksi, tulevat poisto-myyntiin. Myyntiaika vaihtelee poistomyyntihyllyn koon mukaan. Myös varastossa odottavat muut poistokirjat vaikuttavat myyntiaikaan. Sen päätyttyä myymättä jääneet kirjat päätyvät paperinkeräykseen. Poistomyynti ulottuu myös musiikkiosastoon: siellä myydään levyjä ja musiikkiaiheisia teoksia, kuten nuotteja. Asiakkaat näyttävät ostavan erityisesti

luontokirjoja, sanakirjoja, historiaa ja taiteita käsitteleviä kirjoja sekä ruokakirjoja. Bibliografiat ja tietosanakirjasarjat eivät puolestaan kiinnosta ostajia, sillä niiden tieto on vanhentunutta ja niiden isokokoisuus koetaan hankalaksi. (Järvenpään kaupunginkirjasto 2015, viitattu 9.11.2016.)

Lempäälän kunnan kirjasto- ja kulttuurijohtaja Sarri Nykäsen mukaan poistomyynnissä myydään niitä kirjoja, joita ei ole enää aikoihin lainattu. Myyntiin päätyy myös huonokuntoisia kirjoja, joskin kaikkein huonokuntoisin aineisto kierrätetään, kuten Järvenpäässäkin. Nykäsen mukaan lastenkirjat ovat suosittuja poistomyynnissä. Lempäälän pääkirjastossa poistomyyntiä on pidetty sekä jatkuvana myyntinä kirjaston poistopisteessä että lyhyempiaikaisena suurpoistomyyntinä. (Monto 2013, viitattu 9.11.2016.)

Helsingin kaupunginkirjastossa poistomyyntiin saattaa päätyä hyvinkin tuoretta kirjallisuutta. Niin sanottuja bestsellereitä hankitaan monta kappaletta kutakin niiden ilmestyessä, mutta ne voivat olla ylimääräisiä kappaleita jo vuoden vanhoina. (Soininvaara 2010, viitattu 16.11.2016.)

Poistomyynnin lähestyessä asiakkaat saattavat olla kiinnostuneita varaamaan poistokirjoja, mutta ainakaan Päijät-Hämeen kirjastot eivät ota vastaan ennakkovarauksia poistettavasta aineistosta (Poisto-myyntit 2016, viitattu 9.11.2016). Muuallakaan Suomessa ei toimita näin nykyään eikä luultavasti tulevaisuudessakaan. Myynti ei kuulu kirjastojen pääasiallisiin tehtäviin, eivätkä ne kilpaile antikvariaattien kanssa. (Kirjastot.fi-toimitus 2011, viitattu 15.11.2016.) Kirjastot eivät saa poisto-myyntistä sellaisia tuottoja, että poistomyyntiä kannattaisi pitää kirjastoissa sitä varten. Asiakkaiden mielestä poistomyynti on kuitenkin usein tärkeä ja toivottu tapaus, mikä näkyy etenkin ruuhkina suurten kirjastojen myyntitapahtumissa. (Huttunen 2011, 44, 51.)

Jyväskylän kaupunginkirjaston toimipisteissä myydään jatkuvasti poistoaineistoa. Koko kirjaston yhteinen kirjamyyntitapahtuma pidetään vuosittain. (Jyväskylän kaupunki 2016, viitattu 9.11.2016.) Samoin osassa Päijät-Hämeen kirjastoja aineiston poistomyynti on jatkuvaa (Poisto-myyntit 2016, viitattu 9.11.2016). Myynti ei rajoitu Jyväskylässä eikä Päijät-Hämeessä ainoastaan kauno- ja tietokirjoihin. Myös esimerkiksi lehtiä, CD-levyjä, LP-levyjä ja nuotteja myydään. Myytävänä on sekä aikuisten- että lastenosaston aineistoa. (Jyväskylän kaupunki 2016, viitattu 9.11.2016; Poistomyyntit 2016, viitattu 9.11.2016.)

Äänitallenteiden lisäksi myös kuvataallenteita eli videoita ja DVD-levyjä voi myydä poistomyynnissä. Laillisesti hankitun teoskappaleen saa luovuttaa, kunhan kyse ei ole sen vuokraamisesta.

Täten kirjastoon hankitun elokuvatalenteen myyminen asiakkaalle poistomyynnissä on sallittua. Poistomyynnissä asiakkaalta ei kuitenkaan saa periä kirjaston maksamaa korvausta kuvatalenteen lainausoikeudesta, koska lainausoikeus ei sisälly kappaleen myynnin oikeuteen. (Poroila 2008, viitattu 15.11.2016.) Jotta kirjasto voi asettaa lainattavaksi elokuvia, sen on hankittava elokuville maksulliset lainausoikeudet (Kirjastot.fi-toimitus 2016a, viitattu 17.11.2016).

HelMet on Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten yleisten kirjastojen kirjastoverkko (Soininen 2016, viitattu 14.11.2016). HelMet-kirjasto teetti vuonna 2007 Taloustutkimus Oy:llä käyttäjätutkimuksen. Tutkimukseen osallistui yli 300 pääkaupunkiseudun asukasta, jotka eivät olleet käyttäneet kirjaston palveluita viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vastaajat olivat iältään 15–25- ja 55–65-vuotiaita. Tutkimuksesta selviää, että 50 prosenttia kyselyyn vastanneista koki kirjaston poistomyynnit erittäin tai melko kiinnostavana palveluna. Poistomyynti nousi kolmanneksi kiinnostavimmaksi palveluksi. Sen edelle ylsi kauno- ja tietokirjojen lainaaminen 59 prosentilla sekä tiedonhaku tietokannoista 51 prosentilla. (Rantanen 2008, viitattu 9.11.2016.)

5 TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA KOHDEKIRJASTOT

5.1 Itä-Suomi kirjastojen toimintaympäristönä

Itä-Suomessa on noin 570 000 asukasta. Alueen pinta-ala on noin 61 100 km² ja siitä viidennes on vesistöä. Vesistöjen runsaudesta johtuen etäisyydet kuntakeskuksiin ovat pitkiä. Alueen väestöstä noin 70 prosenttia asuu taajamissa. Luku kasvanee tulevaisuudessa, koska väestö keskittyy yhä enemmän maakuntakeskuksiin Kuopioon, Mikkeliin ja Joensuuhun. Taajamien ulkopuolella asutus on tasaisen harvaa. (Aluehallintovirasto 2015b, viitattu 2.11.2016.)

Itä-Suomen vahvuuksia ovat kaunis ja puhdas luonto, joka houkuttelee luokseen lomailijoita. Toisaalta ihmisillä on kiinnostusta myös vakituiseen asumiseen alueella. Hyvät Venäjä-yhteydet sekä osaaminen hyvinvointialoilla ja luomutuotannossa valaisevat Itä-Suomen tulevaisuudennäkymiä. Osaamista on myös metsätalouden saralla. Tulevaisuuden kasvualoina voidaan pitää esimerkiksi bioenergiaa ja hyvinvointiteknologiaa. (Aluehallintovirasto 2015b, viitattu 2.11.2016.)

Väestökehitys on tällä hetkellä haasteellista Itä-Suomessa. Alueen väestö on vähentynyt ja nuoret ikäluokat ovat pienentyneet. Sen sijaan ikääntynyttä väestönosaa on enemmän. Jo tällä vuosikymmenellä väestöllisen huoltosuhteen ennakoidaan heikentyvän selvästi. (Aluehallintovirasto 2015b, viitattu 2.11.2016.)

5.1.1 Kuopion pääkirjasto

Kuopio on Suomen yhdeksänneksi suurin kaupunki, jossa on yli 112 000 asukasta. Kaupunki on perustettu vuonna 1775. Asukkaista noin neljä viidesosaa asuu keskeisellä kaupunkialueella ja viidesosa maaseututaajamissa ja maaseudulla. Väestö on hieman nuorempaa kuin maassa keskimäärin. Palvelusektori on merkittävin työllistäjä. Kaupungin taloudelle tärkeitä tekijöitä ovat matkailu sekä puu- ja elintarviketeollisuus. (Kuopion kaupunki 2016c, viitattu 3.12.2016.)

Kuopiolaisten koulutustaso on hieman korkeampi kuin Suomessa keskimäärin. Yli 15-vuotiaista kuopiolaisista lähes 72 prosentilla on vähintään keskiasteen tutkinto, kun koko maassa vastaava luku oli 66,5 prosenttia. (Kuopion kaupunki 2016d, viitattu 3.12.2016.)

2000-luvulla Kuopioon on liittynyt useita kuntia: Vehmersalmi, Karttula, Nilsiä ja Maaninka (Kuopion kaupunki 2016b, viitattu 3.12.2016). Kuntaliitosten myötä maaseutualueita on runsaasti (Kuopion kaupunki 2016a, viitattu 3.12.2016).

Vuonna 2015 Kuopion pääkirjastossa käytiin yhteensä 685 673 kertaa. Lainoja samana vuonna kertyi 897 295. Nämä kaksi lukua kertovat Kuopion pääkirjaston vilkkaudesta: käyntimäärissä mitaten se oli Suomen kuudenneksi suosituin kirjasto. Lainamäärienkin osalta kirjasto ylsi täpärästi kirjastojen kärkikymmenikköön. (Suomen kirjastoseura 2016, viitattu 4.12.2016.)

Kaupunginkirjasto on perustettu vuonna 1872. 1967 valmistui nykyinen pääkirjastorakennus, joka on arkkitehti Matti Hakalan suunnittelema. (Tähti 2015, viitattu 4.12.2016.)

Kuopion pääkirjaston palveluvalikoimaan kuuluu tyypillisimpien kirjastopalveluitten lisäksi muiden muassa liikuntavälineiden lainausmahdollisuus, lukusali, kokoustila ja sukututkijanhuone (Kirjastot.fi -toimitus 2016b, viitattu 4.12.2016). Lapsia lukuharrastukseen pariin rohkaisee lukukoira Sylvi, joka on tavattavissa noin kolme kertaa kuussa (Kuopion kaupunginkirjasto 2016c, viitattu 4.12.2016). Valtaosa maakuntakokoelmasta on käytettävissä kirjaston tiloissa (Kuopion kaupunginkirjasto 2016d, viitattu 4.12.2016). Asiakkaat voivat viedä omia kirjojaan ala-aulassa sijaitsevaan kirjojen ja levyjen vaihtopisteeseen, josta niitä voi myös ottaa mukaansa (Kuopion kaupunginkirjasto 2016b, viitattu 4.12.2016).

Pääkirjastossa järjestetään esimerkiksi satutunteja, perinteistä lukupiiriä ja novellikoukkukäsityöpiiriä, jossa osallistujat voivat tehdä käsitöitä kuunnellen samalla novelleja. Näiden yleisten tapahtumamuotojen lisäksi on kirjailijavierailuja ja musiikkitilaisuuksia ja muita harvemmin pidettäviä tilaisuuksia. (Kuopion kaupunginkirjasto 2016a, viitattu 4.12.2016.)

5.1.2 Juvan kirjasto

Juvan kunta on perustettu 1868, jolloin kunta erotettiin vuonna 1442 perustetusta Juvan seurakunnasta (Niiranen 2016, viitattu 4.12.2016). Vuoden 2015 päättyessä asukkaita Juvalla oli 6 548 (Tilastokeskus 2016a, viitattu 4.12.2016). Maaltamuutto on vähentänyt väkeä paikkakunnalta vuosikymmenten mittaan (Niiranen 2016, viitattu 4.12.2016). Väestön ikärakenteelle leimallinen

piirre on yli 64-vuotiaiden paljous. Heitä on kunnan asukkaista lähes kolmannes. Hieman yli puolet kuntalaisista asuu taajama-alueella. (Tilastokeskus 2016a, viitattu 4.12.2016.)

Alkutuotanto on muun Suomen tavoin supistunut Juvalla voimakkaasti viime vuosisadan puolivälin jälkeen. Maatalous on tästä huolimatta kunnassa merkittävää, ja luomuviljely on yleistä. Alue on suotuisa metsätaloudelle: metsäpinta-ala on erittäin tuottavaa ja vesireitit soveltuvat hyvin puutavaran kuljetukseen. Puusepänteollisuus ja kirjapainoteollisuus ovat tärkeimmät teollisuudenalat kunnassa. (Niiranen 2016, viitattu 4.12.2016.) Kunnan taloudelle tärkeitä ovat myös matkailu ja vapaa-ajan asutus. Kunnan sijainti valtatie 5:n varrella antaa toimintamahdollisuuksia yrityksille ja luonnonvarojen jatkojalostukselle. (Juvan kunta 2016a, viitattu 4.12.2016.)

Juva hyödyntää peruspalveluidensa järjestämisessä yhteistyötä naapurikuntiensä kanssa (Juvan kunta 2016a, viitattu 4.12.2016). Tästä esimerkkinä voidaan pitää Toenperän kirjastoa, johon Juvan kirjasto kuuluu. Toenperän kirjastolla on toimipaikat lisäksi Joroisissa ja Rantasalmella. (Juvan kunta 2016b, viitattu 4.12.2016.) Toenperän kirjasto puolestaan kuuluu isompaan kirjastokimppaan, Lumme-kirjastoihin, jossa ovat mukana liki kaikki eteläsavolaiset yleiset kirjastot sekä Varkauden kaupunginkirjasto (Mikkelin kaupunginkirjasto-Etelä-Savon maakuntakirjasto 2016, viitattu 4.12.2016). Toenperän kirjastossa oli käyntejä vuonna 2015 yhteensä 164 868 ja lainoja kaukolainat mukaan lukien 243 137 (Kirjastot.fi-toimitus 2016c, viitattu 4.12.2016).

Juvan kirjasto on ollut toiminnassa vuodesta 1850, jolloin pitäjänräätiä Juho Härkönen perusti kirjaston. Kirjastosta tuli kunnankirjasto 1921. (Juvan kirjasto 2016, viitattu 4.12.2016.)

Kirjaston palveluista voidaan mainita lainaus- ja palautusautomaatti sekä tietopalvelua tarjoava palvelukioski. Kirjastoon tilattuja verkkolehtiä voi lukea yhdellä asiakastietokoneista PressDisplay- ja E-Press -palveluiden kautta. (Juvan kirjasto 2016, viitattu 4.12.2016.) Aluekirjastoauto Jasso Toenperä liikennöi Toenperän toiminta-alueella (Juvan kunta 2016b, viitattu 4.12.2016).

Juvan kirjastossa on järjestetty lukupiirejä, runopiirejä, satutunteja kuukausittain sekä kuvataidenäyttelyitä. Harvemmin kirjastossa on koettu myös teatteria ja karaokea. (Toenperän kirjasto 2016, viitattu 4.12.2016.)

5.1.3 Kiteen pääkirjasto

Venäjän rajan tuntumassa sijaitseva Kitee on Pohjois-Karjalan eteläisin kunta. Se kuuluu Keski-Karjalan talousalueeseen Rääkkylän ja Tohmajärven kanssa. Kitee sijaitsee kuutostien ja Helsinki-Joensuu-rautatien varrella. Kitee on perustettu vuonna 1631 ja kaupunki siitä tuli 1992. Kesälahden kunta liittyi Kiteen kaupunkiin 2013. (Kiteen kaupunki 2016a, viitattu 4.12.2016.)

Vuoden 2015 lopussa Kiteen asukasluku oli 10 832. Kuten Juvalla, myös Kiteellä yli 64-vuotiaiden osuus kuntalaisista on huomattava: lähes kolmasosa. Kiteen taajama-aste on hieman yli 55 prosenttia. (Tilastokeskus 2016b, viitattu 4.12.2016.)

Metsäteollisuus on vahvassa roolissa Kiteen elinkeinorakenteessa. Stora Enso Timber Kiteen saha on yksityisen sektorin merkittävin työllistäjä (Kiteen kaupunki 2016b, viitattu 4.12.2016). Myös palveluala on vahvaa, koska sillä on hieman yli 60 prosenttia työpaikoista (Tilastokeskus 2016b, viitattu 4.12.2016).

Kiteen kirjasto kuuluu Vaara-kirjastoihin (Vaara-kirjastot 2016a, viitattu 12.12.2016). Vuoden 2015 lopulta lukien kaikki maakunnan yleiset kirjastot ovat olleet mukana Vaara-kirjastoissa (Vaara-kirjastot 2016e, 3). Tuon vuoden marraskuussa myös Kiteen kirjasto liittyi Vaara-kirjastoihin (Panttila, sähköpostiviesti 1.2.2017).

Pääkirjaston lisäksi Kiteen kirjastolla on toimipisteet Kesälahdella ja Puhoksessa (Vaara-kirjastot 2016b, viitattu 9.12.2016). Näissä Kiteen kirjaston kolmessa toimipaikassa oli vuonna 2015 yhteensä 60 642 asiakaskäyntiä ja 116 046 lainaa (Kirjastot.fi -toimitus 2016d, viitattu 4.12.2016). Pääkirjaston tarjoamia palveluita ovat esim. digitointipaja, jossa asiakkaat voivat esimerkiksi muuttaa vanhoissa aineistoformaateissa olevaa sisältöä digitaaliseen muotoon (Vaara-kirjastot 2016d, viitattu 4.12.2016). Kaikenikäisille pidetään tiedonhaun opastusta. Lisäksi järjestetään lukupiirejä. (Vaara-kirjastot 2016b, viitattu 9.12.2016.) Lapsille ja nuorille suunnattua toimintaa puolestaan edustaa esimerkiksi lukudiplomi (Vaara-kirjastot 2016c, viitattu 4.12.2016). Kiteellä, kuten kaikissa Pohjois-Karjalan yleisissä kirjastoissa on mahdollista ilmoittautua venäjänkielisen kirjaston asiakkaaksi. Palvelu on ilmainen ja avoin sekä venäjänkieliselle väestölle että kaikille venäjän kielestä ja venäläisestä kulttuurista kiinnostuneille. (Vaara-kirjastot 2016f, viitattu 12.12.2016.)

5.2 Itä-Suomen aluehallintovirasto

Itä-Suomen aluehallintovirasto toimii Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan alueilla (Aluehallintovirasto 2015c, viitattu 2.11.2016). Aluehallintoviraston toiminta-alueella on 46 kuntaa (Aluehallintovirasto 2016, viitattu 2.11.2016). Viraston tehtävänä on edistää peruspalveluiden saatavuutta, perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumista, sisäistä turvallisuutta ja turvallista elin- ja työympäristöä (Aluehallintovirasto 2015b, viitattu 2.11.2016).

Viraston opetus- ja kulttuuritoimen vastuualue on yhteydessä alueen yleisten kirjastojen toimintaan: tälle vastuualueelle kuuluu peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi, kirjastojen henkilöstön täydennyskoulutus sekä kirjastotoimen hankkeitten valtionavustukset (Aluehallintovirasto 2015c, viitattu 2.11.2016). Lisäksi aluehallintovirastot arvioivat kirjastopalvelujen laatua, mihin kuuluu tilastojen koonti ja vuosiarviointi, sekä tukevat kirjastoja kansainvälistymisessä. Aluehallintovirastojen tavoitteena ovat korkeatasoiset kirjastopalvelut. Ne vaikuttavat enenevässä määrin alueelliseen osaamiseen ja kehitykseen. (Aluehallintovirasto 2015a, viitattu 2.11.2016.)

6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

6.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Laadullinen tutkimus tunnetaan useilla eri nimityksillä, kuten kvalitatiivinen, ymmärtävä, pehmeä ja ihmistutkimus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 23). Laadullisen tutkimuksen soveltaminen on yleistä silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä tiedetään vain vähän (Kananen 2015, 70). Lisäksi, jos halutaan ymmärtää erilaisia prosesseja kokonaisuudessaan, prosessista on luotava laadullinen kuvaus (sama, 71). Kuten laadullista tutkimusta, myöskään määrällistä tutkimusta ei voida määrittellä yksiselitteisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 66).

Laadullinen tutkimusote on vaihtoehto määrälliselle eli kvantitatiiviselle tutkimukselle (Kananen 2015, 63). Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmät ovat erilaisia ja tietoa kerätään erityyppisistä lähteistä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen aineistoja ovat haastattelut, dokumentit ja havainnoinnit, kun taas määrällisessä tutkimuksessa hyödynnetään esimerkiksi tilastoja ja kyselylomakkeita. (sama, 65.) Tekstiä tuottavat avoimet kysymykset ovat ominaisia laadulliselle tutkimukselle, sen teemoille ja kysymyksille (sama, 68).

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen asettaminen toistensa vastakohtiksi on ollut pitkään yleistä. Tätä vastakkainasettelua voi pitää toisiaan täydentävänä tai toinen toisensa poissulkevana. Aiheeseen tutustuvalla laadullisen tutkimuksen käsittäminen voi helpottua, jos sitä tarkastellaan poissulkevan vastakkainasettelun keinoin. Sen sijaan tutkimuskäytännöissä laadullisen ja määrällisen tutkimuksen eri puolia on mahdollista yhdistää. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 65.)

Laadullisessa tutkimuksessa tarvitaan ehdottomasti teoriaa, koska sillä on vahva merkitys tässä tutkimusotteessa. Teoria on kuitenkin käsitteenä moniselitteinen. Tässä kontekstissa teoriolla tarkoitetaan tutkimuksen viitekehystä eli teoreettista osuutta. (sama, 18.) Pelkkä tutkimusmetodi tai sen hallittu käyttö ei siis vielä riitä tekemään tieteellistä tutkimusta. Niin laadullinen kuin määrällinen tutkimus tarvitsevat teoriaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 19–20.)

Laadullisen tutkimuksen vaiheet poikkeavat määrällisestä tutkimuksesta. Eroja on erityisesti aineistonkeruuvaiheessa: siinä missä määrällinen tutkimus etenee suoraviivaisesti, laadullinen tutkimus on syklimäistä. (Kananen 2015, 69–70.)

Joustavuutta voidaan pitää kvalitatiivisen tutkimuksen etuna, sillä se antaa tutkijalle runsaasti valinnanvaraa. Tutkija pystyy toimimaan vapaasti tilanteen mukaan. Toisaalta joustavuus voi tuoda liikaakin mahdollisuuksia, jolloin valintojen tekeminen on vaikeaa. (sama, 71.) Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa aineiston tarkat tulkintaohjeet puuttuvat (sama, 73). Sen sijaan kvantitatiivinen tutkimus etenee selkeästi ja suoraan. Jos kvantitatiivinen tutkimusasetelma on kuitenkin epätarkka, tutkimus ei onnistu. Määrällisessä tutkimuksessa ei siis ole joustonvaraa toisin kuin laadullisessa tutkimuksessa. (sama, 71.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruuvaiheeseen kuluu enemmän aikaa kuin tutkimuksen muihin vaiheisiin. Aineistonkeruu-aikaa ei voida tietää ennalta. (sama, 72.) Lisäksi aineiston analysointi vie aikaa, koska usein aineistoa kertyy paljon (sama, 73).

Laadullisen tutkimuksen tekijän on aina määritettävä, mitä hän on tutkimuksessaan tekemässä, oli kyse sitten tutkimuksen teknisestä toteutuksesta tai tutkijan eettisestä valppaudesta. Kaikilla tutkimuksilla on nimittäin eettiset ongelmansa. Valintojen perustelemisen kuuluu asiaan tieteellisen ilmaisun kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 67.) Tutkijalla on kuitenkin henkilökohtaisia uskomuksia, joita hän pyrkii perusteluillaan näyttämään toteen. Nämä uskomukset ovat tutkimuksessa läsnä jo niinkin varhaisessa vaiheessa kuin tutkimusongelman muotoilussa. (sama, 67-68.) Myös Kananen (2015, 68) huomauttaa laadullisen tutkimuksen yhtenä haasteena olevan sen, pystyykö tutkija varmistamaan, ettei tutkimuksesta tule liian objektiivista. Tutkijan omat päätökset ovat nimittäin keskeisiä. Tutkijan ei myöskään tulisi itse vaikuttaa tutkittavaan ilmiöön. (sama, 68.)

Kaikkien tutkimusotteiden voidaan nähdä perustuvan laadulliseen tutkimukseen, koska laadullinen tutkimus tuottaa ymmärryksen tutkittavasta asiasta. Kaikki tutkimus puolestaan pohjautuu tähän ymmärrykseen. (sama, 67.)

6.2 Sähköpostihaastattelu

Sähköpostihaastattelu on laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä. Toisin kuin kasvokkain tapahtuva haastattelu, sähköpostihaastattelu ei ole reaaliaikainen. Sähköpostilla haastattelussa tutkija lähettää tutkittaville sähköposteja. Niissä on kerrallaan yksi tai useampi teema, johon haastateltavilta pyydetään vastausta. (Kananen 2015, 186.) Tutkija esittää teemoista saamiensa vastausten pohjalta tarkentavia jatkokysymyksiä (sama, 186, 187). Täten tutkimusjakso voi kestää kuukausienkin ajan (sama, 186).

Vuorovaikutus tutkijan ja tutkittavan eli informantin välillä on keskeistä sähköpostihaastattelussa. Vuorovaikutus toteutuu siten, että sähköpostia lähetetään puolin ja toisin useaan otteeseen. Vuorovaikutuksen myötä sähköpostitse tapahtuvaa haastattelua voidaan verrata perinteiseen haastatteluun. (sama, 186.)

Sähköpostihaastattelu on sekä tutkijan että tutkittavan kannalta joustava aineistonkeruumenetelmä sikäli, että kumpikaan heistä ei ole sidottu perinteisen haastattelun haastattelupaikkaan ja -aikaan. Sähköpostihaastattelun etuna on sekin, ettei saatua aineistoa tarvitse litteroida eli muuttaa tekstimuotoon, koska se on jo valmiiksi tekstimuodossa. (sama, 187.) Toisaalta tutkimusjakson kesto riippuu aina tilanteesta, joten tutkija ei voi tietää ennalta tutkimukseen kuluva aikaa. Tutkimus jatkuu siihen asti, kunnes tutkimusongelma selviää tai kunnes saturaatio on saavutettu eli havaintoyksiköitä on kertynyt niin paljon, etteivät uudet tapaukset enää muuta tulkintaa. (Kananen 2014, 95; Kananen 2015, 188.)

Vaikka itse haastattelu tapahtuu kokonaan sähköpostin välityksellä, ensimmäinen yhteydenotto tutkittaviin on syytä tehdä puhelimitse. Henkilökohtainen kontakti antaa nimittäin luottamusta ja uskottavuutta tutkimusprosessille. (Kananen 2015, 187.) Puheluissa kirjastoille kerrottiin, että haastattelu tehdään sähköpostia käyttäen. Lisäksi sovittiin, että haastattelun jälkeen haastateltaville toimitetaan koostettu aineisto ja tulkinat, jotka on tehty aineiston pohjalta. Tutkittavilla on aina oikeus tarkistaa aineisto ja tulkinta (sama, 188). Puheluissa tutkittavilta pyydettiin aineiston julkaisulupa.

Tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi valittiin sähköpostihaastattelu, koska vastaajat voivat kätevästi vastata kysymyksiin sähköpostitse. Jos aineiston keruumenetelmäksi olisi valittu

perinteinen haastattelu, Oulusta katsottuna pitkät etäisyydet haastateltaviin kirjastoihin sekä haastatteluaiakataulujen sopiminen informanttien kanssa olisivat muodostuneet haasteiksi.

6.3 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen käytännön toteutus

Työssä kartoitetaan itäsuomalaisten yleisten kirjastojen aineiston poistamista kokoelmista ja aineiston poistomyyntiä. Työn toimeksiantajana toimi Itä-Suomen aluehallintovirasto. Laadullinen tutkimusmenetelmä soveltuu hyvin tähän aiheeseen, koska aihetta on aikaisemmin tutkittu vain hyvin vähän. Erityisesti poistoja on syytä tutkia, kuten myös sitä, tehdäänkö niitä kirjastoissa riittävästi. Jokaisessa kirjastossa hylly- ja varastotilaa aineistolle on rajallisesti. Uudelle, ajanmukaiselle materiaalille on raivattava tilaa vanhan ja vanhentuneen tieltä. Poistomyynti on tutkittavana aiheena tuore, vaikka ilmiö itsessään on jo kirjastoissa vakiintunut. Kun selvitetään, mitkä tekijät jarruttavat poistojen tekoa, näitä esteitä voi olla helpompi purkaa.

Tutkimuksen teemoihin kuuluu myös kokoelmista poistetun kirjastoaineiston kierrätys. Kierrätyksessä on jokaisella kirjastoammattilaisella vastuu. Ympäristön kannalta ei ole yhdentekevää, minne esimerkiksi kirjojen paperi päätyy ja päätyykö se oikeaan paikkaan, kun sille ei enää ole kirjastossa käyttöä. Kirjastot voivat myös toimia esimerkkinä toimintaympäristölleen ekoasioissa, mutta onko niillä siihen halua, rohkeutta ja resursseja?

Tutkimuksessa on neljä tutkimuskysymystä:

1. Mikä on kirjapoistojen suhde kirjojen hankintaan tutkittavissa kirjastoissa?
2. Miten aineiston poistoprosessia voisi tehostaa näissä kirjastoissa?
3. Missä määrin poistomyyntikäytännöt vaihtelevat näissä kirjastoissa?
4. Millaiseksi kirjamuotoisen kirjastoaineiston elinkaari voi muodostua?

Ensimmäinen tutkimuskysymys on kvantitatiivinen tutkimuskysymys. Sen sijaan kolme muuta tutkimuskysymystä ovat kvalitatiivisia eli laadullisia tutkimuskysymyksiä.

Tutkimusaihetta on rajattu siten, että tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan aihetta kolmen itäsuomalaisen kirjaston kohdalla. Tämä rajaus täsmentyi, kun toimeksiantaja sitoutui

yhteistyöhön. Kaikki kolme tutkittavaa kirjastoa ovat yleisiä kirjastoja. Kirjastoaineiston poistoissa ja kierrätyksessä kirjamuotoinen aineisto saa eniten huomiota, koska sen osuus on yleisissä kirjastoissa merkittävä.

Tutkittavat kirjastot on valittu niin, että jokaisesta alueen maakunnasta on yksi kirjasto mukana. Kirjastot ovat erikokoisia (yksi suomalaisittain suurehkon kaupungin pääkirjasto, yksi huomattavasti pienemmän kaupungin pääkirjasto ja yksi kunnankirjasto). Kirjastojen valintaan on vaikuttanut, että on varmistettu, että niissä pidetään poistomyyntiä. Näin ollen kirjastoissa osataan vastata haastattelun poistomyyntiaiheisiin kysymyksiin, koska vastaajilla on kokemusta asiasta. Kanasen (2015, 187) mukaan tutkittavat kuuluu valita niin, että he edustavat tutkittavaa ilmiötä.

Tutkimuksessa kerättävän aineiston koko on pieni, koska se on ominaista laadulliselle tutkimukselle määrälliseen tutkimukseen verrattuna. Tilastolliset yleistyksiset eivät ole laadullisen tutkimuksen päämäärinä. Sen sijaan periaatteessa on tärkeää, että tiedonantajat tietävät tutkittavasta ilmiöstä mielellään mahdollisimman paljon tai heillä on ilmiöstä omaa kokemusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

Tutkimuksen ajankohta oli alkuvuonna 2017. Haastattelurunko laadittiin joulukuussa 2016 ja se lähetettiin vastaajakirjastoille kolmessa vaiheessa tammikuusta 2017 alkaen. Haastattelu aloitettiin 9.1.2017 ja se kesti maaliskuun alkuun saakka.

Haastattelussa kysyttiin taustatietojen lisäksi kysymyksiä kolmen teeman pohjalta: kirjastoaineiston poistot, poistomyynti ja kierrätys. Useimmat kysymykset olivat asiakysymyksiä, mutta henkilökohtaisempi oli kysymys tunteista, joita poistojen tekeminen herättää kunkin kirjaston henkilökunnassa. Haastattelun päätteeksi vastaajilta pyydettiin palautetta haastattelusta.

Haastattelun kysymyksenasetteluihin vaikutti jossain määrin Pirkanmaan PIKI-kirjastojen Kirjastoaineiston ekologinen jalanjälki -projektiin liittyneet kyselyt. Niissä kuitenkin tutkittiin laajempaa kokonaisuutta eli kirjastoaineiston varastoinnin ja poistamisen ympäristövaikutuksia. Tässä tutkimuksessa keskiössä on sen sijaan poistomyynti. Poistot liittyvät poistomyyntiin siten, että ilman poistoja ei poistomyyntiä voi järjestää. Täten poistojen tekemisen teema niveltyy tutkimusongelmaan. Luontevaa on myös pohtia ja selvittää sitä, minne muualle kirjastosta

poistettu aineisto voi kulkeutua kuin ostavan asiakkaan omistukseen: mahdollisia sijoituspaikkoja ovat esimerkiksi muut kunnalliset toimijat, kuten koulut ja terveyskeskukset.

Kerätty aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, jota voidaan pitää niin metodina kuin väljänä teoreettisena kehyksenäkin. Tällöin sisällönanalyysin voi katsoa olevan useimpien analyysimenetelmien perusta laadullisessa tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.)

Laadullisen tutkimuksen analyysin aluksi on valittava aineistosta löytyvien monien kiinnostavien asioiden joukosta jokin tarkoin rajattu ilmiö. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelma luovat nämä rajaukset. Ilmiöstä kerrotaan kaikki, mitä siitä löytyy aineistosta. (sama, 92.)

Seuraavaksi analyysia jatketaan aineiston koodaamisella (sama, 92). Koodauksessa aineistoa tarkastellaan tutkimuskysymysten näkökulmasta. Niiden perusteella aineistosta etsitään tutkittavaan ilmiöön liittyvät tekstikokonaisuudet. Tekstikokonaisuudet tiivistetään siten, että niille tai niiden osille annetaan asiasisältöä kuvaava ilmaus eli koodi. (Kananen 2014, 100.) Tämän tutkimuksen analyysissa aineiston koodaaminen jäi melko kevyelle tasolle: tulostetuista sähköpostivastauksista alleviivattiin keskeisimmät pääkohdat.

Analyysin kolmannessa vaiheessa aineistoa luokitellaan, tyytitellään tai teemoitetaan eli sitä järjestetään, ryhmitellään eri aihepiirien mukaan tai ryhmitetään tietyksi tyypeiksi. Tässä vaiheessa tutkijan on syytä pohtia, etsiikö aineistosta samanlaisuutta vai erilaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Tässä opinnäytteessä etsittiin kumpaakin vastaajakirjastojen väliltä sen mukaan, mikä teema oli kyseessä. Kokoelmista poistaminen ja kierrätys olivat teemoja, jossa haettiin yhtäläisyyksiä. Sen sijaan kirjastoaineiston poistomyynnin osalta poimittiin eroavaisuuksia kirjastojen käytännöissä.

Tässä tutkimuksessa aineistoa ryhmitellään eri teemoihin. Haastattelussa oli teemahaastattelun piirteitä, joten teemoittelu oli luontevaa. Haastattelun teemat nimittäin toimivat sinällään aineiston jäsenyyksenä. (sama, 93.)

Tuomen ja Sarajärven (2009, 100) mukaan tutkija hyödyntää omaa ymmärrystään etsiessään aineistosta teemoja: analyysissa on siis kyse myös keksimisen logiikasta. Tutkija on itse

vastuussa analyysinsä viisaudesta, koska mikään tieteellinen metodi itsessään ei varmuudella tuo viisaita ajatuksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 100).

Teemoittelun tekeminen analyysissa edellyttää, että tutkittava ilmiö on valittu, ja että aineiston koodaaminen on suoritettu. Teemoittelun jälkeen analyysi on mielekästä lopettaa kirjoittamalla yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

7 TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Tulokset esitellään kirjastoittain. Tutkittujen teemojen järjestys mukaillee sähköpostihaastattelurunkoa (Liite 1).

7.1 Kuopion pääkirjasto

Kuopion pääkirjaston kokoelmat ovat varsin kirjavaltaisia, mikä on yleisille kirjastoille tunnusomaista. Haastatteluhetkellä pääkirjaston aikuisten osastolla niteitä oli kaikkiaan 163 357, joista kirjoja oli 155 893. Kirjojen prosentuaalinen osuus kaikista niteistä oli 95,4 prosenttia. Lasten ja nuorten osastolla niteitä oli yhteensä 31 535, joista kirjoja oli 27 122. Myös lasten ja nuorten osastolla kirjojen osuus kaikista niteistä oli merkittävä: 86,0 prosenttia.

Poistoprosessi

Vuonna 2015 kirjapoistoja tehtiin hieman enemmän kuin kirjahankintoja: poistoja tehtiin aikuisten osastolla sekä lasten ja nuorten osastolla yhteensä 10 424. Hankintojen määrä näillä osastoilla yhteensä oli 10 170. Lasten ja nuorten osastolla kirjoja poistettiin (3 013 kirjapoistoa) enemmän kuin hankittiin (2 685 kirjahankintaa). Aikuisten osastolla hankinnat (7 485 kirjahankintaa) olivat sen sijaan hieman suuremmat kuin poistot (7 411 kirjapoistoa). Vastauksessa kerrottiin myös vuoden 2015 poistoprosentit kokoelmista. Aikuisten osastolla poistoprosentti oli 5 % ja lasten ja nuorten osastolla 11 %. Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa mainitaan, että kirjakokoelmista tulisi poistaa joka vuosi vähintään kahdeksan prosenttia. Tälle tasolle ei siis yletty aikuisten osastolla, mutta lasten ja nuorten osastolla tasolle päästiin selvästi.

Kuopion pääkirjastolla on käytössään oma dokumentoitu kuvaus poistoprosessista. Kuvauksessa todetaan, että kirjaston kokoelma on uudistuva käyttökokoelma, johon hankitaan uutta ja josta poistetaan vanhaa aineistoa. Aineiston poistoperusteita on listattu: niitä ovat esimerkiksi kuluminen, sisällön vanheneminen, katoaminen sekä muut harkinnanvaraiset perusteet. Poistetusta aineistosta osa menee erikoiskirjastoihin lainattavaksi ja osa myydään poistomyynissä. Aineiston lähettämisestä Varastokirjastoon on annettu suppea toimintaohje.

Kuvauksessa viitataan lyhyesti myös OKM:n laatukuvaukseen eli Yleisten kirjastojen laatusuositukseen mainitsemalla kahdeksan prosentin poistosuositus.

Pääkirjastossa kirjastoammatillista henkilöstöä on yhteensä 50. Aikuistenosastolla jokaisella työntekijällä on tietyt YKL-luokat vastuullaan, joista poistot tehdään. Kesäisin poistoja voidaan tehdä enemmän kuin talvisin, koska kesällä kirjastossa on kesätyöntekijöitä ja asiakaspalveluun riittää tällöin tarpeeksi henkilökuntaa. Vastauksessa kerrottiin myös, että poistoja tehdään silloin, kun muilta töiltä ehditään. Vastauksen perusteella työnjako poistoissa on selkeä ja jokaisen työntekijän panos poistamisessa suunnilleen yhtä suuri.

Poistojen tekemisessä koettuja haasteita olivat aineistomäärärahan väheneminen ja ajanpuute. Vastaaja kertoi, että poistettaessa on nykyään mietittävä tarkemmin, kelpaisiko hieman tahraainenkin kirja vielä lainattavaksi, koska niteitä kyseisestä kirjasta on vain muutama. Vastauksessa mainitut haasteet ovat kirjastoille laajemminkin tuttuja.

Aineiston poistaminen herättää kirjaston työntekijöissä monenlaisia tunteita. Vastauksessa kerrotaan helpotuksesta, joka syntyy, kun sisällöltään vanhentuneista ja tahraantuneista teoksista pääsee eroon ja uudelle aineistolle saadaan tilaa. Kuitenkaan asiakkaiden nähden kirjoja ei uskalleta repiä, sillä asiakkaalle kirjan katsotaan olevan pyhä. Poistamisen kerrottiin tuovan usein ristiriitaisia tunteita, koska kokoelman tason pitäisi pysyä laadukkaana, uusiutuvana, monipuolisena ja määrältään riittävänä asiakkaiden tarpeisiin nähden. Vanhan aineiston poistaminen mietityttää vastaajaa, koska uusista teoksista pystyy hankkimaan yhä pienempiä nidemääriä. Lisäksi todettiin, että e-aineistojen käyttömahdollisuuksia asiakkaille on tutkittava, jotta poistettavan teoksen saatavuus jatkossakin varmistuisi. Vastauksen pohjalta voidaan todeta, että poistaminen herättää niin positiivisia kuin negatiivisiakin tunteita: toisinaan on mukava päästä eroon vanhasta aineistosta, mutta monesti poistamiseen liittyy epävarmuutta ja päänvaivaa.

Kirjastoaineiston poistomyynti

Kuopion pääkirjastossa aineiston poistomyynti kytkeytyy poistoprosessiin siten, että poistoja tehdessä hyväkuntoinen aineisto laitetaan odottamaan poistomyyntiä. Tällaista aineistoa ovat kirjat, CD-levyt ja lehtiniput. Kirjaston poistoprosessikuvauksessa poistomyynti mainitaan

muutamassa kohdassa: osa poistetusta aineistosta tulee myyntiin asiakkaille. Kuitenkaan sellaista aineistoa, johon on neuvoteltuna tekijänoikeudet kirjasto- ja lainauskäyttöön, ei myydä poistomyynissä. Lisäksi myytävää aineistoa ei voi varata etukäteen.

Kirjastossa on poistomyyntiä koko ajan: yksi hyllyllinen poistokirjoja on aina myynissä. Jatkuvan poistomyynin lisäksi kirjasto järjestää suuren poistomyyntitapahtuman vuosittain. Yleensä suuri poistomyynti pidetään syyskuussa. Kuten poistojen teolla, myös poistomyynnillä on oma työnjakonsa, joskaan ei ehkä yhtä tarkka kuin poistoissa. Kirjastosihteerin organisoimien vuosittaisen suuren poistomyynin ja myyjienä voivat toimia ketkä tahansa kirjaston henkilökuntaan kuuluvat.

Kirjasto tiedottaa tulevasta suuresta poistomyynistä asiakkaille useilla tavoilla. Noin kuukautta ennen myyntitapahtumaa kiinnitetään ilmoitukset kirjaston asiakastiloihin. Myös Internet on yksi tiedotuskanava: verkkokirjastossa ja kirjaston sosiaalisen median (some) kanavissa Facebookissa, Twitterissä sekä Instagramissa ilmoitellaan poistomyynistä lähempänä ajankohtana. Kirjasto lähettää lehdistötiedotteet paikallislehtiin. Vastauksessa kerrottiin myös, että paikallisradio tiedottaa kirjaston poistomyynistä, ja arveltiin, että radio saa poistomyyntitiedon luultavasti kirjaston some-kanavien kautta. Vastauksen perusteella näyttää siltä, että kirjastossa on pohdittu, miten poistomyynistä kannattaa tiedottaa. Voi myös olla, että Kuopion pääkirjasto suuntaa poistomyynin markkinointiin enemmän resursseja kuin pienemmät kirjastot. Paikallisradion kanssa kirjastolla ei ole ollut suunniteltua yhteistyötä tiedotuksen osalta, vaan radio on pyytämättäkin ilmoitellut myyntitapahtumasta. Tätä voitaneen pitää hyvänä lisänä tapahtumasta tiedottamiseen.

Kuopion pääkirjastossa myytävän poistoaineiston hinnoittelu perustuu kirjaston käyttösääntöjen Maksut-liitteeseen. Nämä käyttösäännöt löytyvät kirjaston verkkosivuilta. Kuopion kaupungin hyvinvoinnin edistämisen lautakunta hyväksyy käyttösäännöt. Poistokirjojen hinnat ovat viidestäkymmenestä sentistä yhteen euroon. (Kuopion kaupunginkirjasto 2017, viitattu 24.3.2017.) Kirjastotoimenjohtaja tekee viranhaltijapäätöksen käyttösääntöjen Maksut-liitteestä. Kirjasto pyrkii pitämään poistoaineiston hinnat edullisina, jotta menekki olisi suuri.

Vastaaja kertoo suuren poistomyyntitapahtuman olevan todella suosittu. Poistomyynin ensimmäinen päivä on suosituin. Poistomyyntitapahtumaan tulee vakioasiakkaita, jotka käyvät vuosittain ja odottavat poistomyyntiä. Poistomyynin suosiossa ole tapahtunut muutoksia vuosien varrella, vaan suosio on säilynyt.

Kierrätys ja ympäristötietoisuus

Kuopion pääkirjastosta poistettua aineistoa päätyy poistomyynnin lisäksi moneen paikkaan. Paikalliset päiväkodit ja alakoulut saavat halutessaan hakea kerran vuodessa, suuren poistomyynnin jälkeen niitä poistokirjoja, jotka ovat jääneet myymättä. Myös Kuopion museolle on haettu kirjojen kansia työpajoihin. Tämä kirjankansien keruu on ollut pitkäaikaista. Poistokirjoista ovat hyötäneet myös yhdistykset, joille on annettu muutamia kirjoja. Aineisto, joka ei mene kaupan poistomyynnissä tai lahjoituksina edellä mainituille tahoille, laitetaan paperinkeräykseen. Vastauksesta käy ilmi, että poistokirjoja menee jatkokäyttöön paitsi luettavaksi, myös askartelutarkoituksiin, ainakin museon työpajoihin.

Kirjastossa irrotetaan paperinkeräykseen päätyvistä muovitetuista kirjoista kannet, jotka laitetaan sekajätteeseen, ja paperisivut paperinkeräykseen. Vastauksessa ei muuten mainittu, miten ympäristötietoisuus näkyy kirjaston toiminnassa. Näin ollen tämän kirjaston ympäristötietoisuutta on vaikea arvioida vastauksen pohjalta.

7.2 Juvan kirjasto

Haastattelun aikaan Juvan kirjaston aikuistenosastolla oli 41 597 nidettä, joista 39 324 oli kirjoja. Kirjojen prosenttiosuus kaikista niteistä oli 94,5 prosenttia. Muista vastaajakirjastoista poiketen Juvan kirjasto erotti kokoelmien suuruutta koskevassa vastauksessaan lasten ja nuorten kokoelmat toisistaan. Lastenosastolla niteitä oli yhteensä 9 380, joista kirjoja oli 8 024. Kirjojen osuus lastenosaston niteistä oli 85,5 prosenttia. Nuorten osastolla niteitä oli kaikkiaan 6 602, joista kirjoja oli 6 264. Nuortenosaston kirjojen prosenttiosuus oli 94,9 prosenttia. Näin ollen Juvan kirjaston kokoelmat, erityisesti nuorten ja aikuisten osastoilla ovat hyvin kirjavaltaisia.

Poistoprosessi

Juvan kirjastosta poistettiin 1 806 kirjaa vuonna 2015. Samana vuonna kirjahankintoja tehtiin 2 796. Hankintoja tehtiin tuolloin siis enemmän kuin poistoja. Vuonna 2015 kirjaston poistoprosentti oli 3 %, joten tuolloin kirjasto ei saavuttanut yleisten kirjastojen laatusuosituksessa asetettua 8 %:n vuosittaista poistotasoa. Poistoprosentti on laskettu jakamalla kirjapoistojen määrä kaikkien kirjojen (aikuisten, lasten ja nuorten kokoelmissa yhteensä 53 612 kirjaa) määrällä.

Kirjasto on laatinut kuvauksen poistoprosessistaan. Kuvaukseen sisältyy myös varastointiperiaatteita. Poistoperiaatteiden mukaan kirjaston poistojen tulisi olla yhtä suuret kuin hankinta. Vuonna 2011 tavoitteeksi asetettiin 3 500 poistoa vuodessa. Työntekijää kohti tämä tarkoittaa 600 poistettavaa kirjaa vuosittain. Kun asiakas palauttaa kirjastoon huonokuntoista aineistoa, asiakaspalvelussa tuolloin oleva työntekijä poistaa niteen saman tien. Tämä on niin sanottua 'tiskissä' poistamista. Tiskissä ja hyllyttäessä tulisi poistaa hyvin herkästi likaisia ja kastuneita kirjoja. Usein teoksella tulee olla vähintään 70 lainakertaa ennen poistamista, mutta ei kuitenkaan silloin, jos kyseessä on Toenperän kirjaston viimeinen teos. Toenperän kirjastoon kuuluvat Juvan, Joroisten ja Rantasalmen kirjastot. Muutoinkin on hyvin matala kynnys poistaa kastuneita ja likaisia kirjoja, jos teoskappaleita on vielä lainattavissa Toenperältä. Jos poistetaan viimeistä Toenperän kirjastosta löytyvää teoskappaleita, teoksen saatavuus Varastokirjastosta on varmistettava. Jokaisen virkailijan tulisi tehdä kolme poistoa päivässä. Kullakin työntekijällä on oma vastuualue poistojen suhteen, minkä lisäksi tiskissä kaikki voivat poistaa kaikkea aineistoa kunnan perusteella. Poistoperiaatteissa on annettu myös tapauskohtaisia lisäohjeita esimerkiksi klassikkoteosten suhteen. Asiakasnäkökulmakin on huomioitava: kannattaa miettiä, mitä teoksia asiakas saattaa edelleen haluta. Vastauksen perusteella kirjastolla on kattavat poistoperiaatteet, joissa on otettu huomioon monia seikkoja, kuten henkilökunnan työnjako ja asiakasnäkökulma. Poistoprosessia on selkeästi mietitty kirjastossa ja ilmeisesti on havaittakin, että poistoja on tehostettava. Tavoitetaso vuosittaisille poistoille on määritetty.

Kirjastossa työskentelee vakituisesti viisi henkilöä. Heistä yksi on kirjastonjohtaja, yksi kirjastonhoitaja ja kolme kirjastovirkailijaa. Henkilökunnan työnjako poistoissa on vaihdellut henkilöstön koostumuksen mukaan. Vuonna 2016 kirjastonjohtaja vastasi suurimmasta osasta poistoja. 2011 poistoperiaatteisiin kirjattu työnjaon periaate on yhä sama. Lisäksi kirjastonhoitaja vastaa lasten- ja nuortenosaston poistoista. Viime aikoina poistojen teossa on ilmennyt aktiivisuutta: vuorotteluvapaan sijaiseksi on palkattu aineistoa poistava henkilö, eläköityvä kirjastovirkailija teki poistoja kirjaston varastosta ja toinen virkailija ajoi kirjastojärjestelmästä listan teoksista, joita ei ole lainattu vuoden 2010 jälkeen. Vastauksesta voidaan päätellä, että työnjaon toteutuma käytännössä selittänee melko pitkälti poistojen vähäisyyttä: ainakaan vuonna 2015 kirjasto ei päässyt vuosittaiseen poistotavoitteeseensa. On kuitenkin hyvin mahdollista, että suunta on paranemaan päin, kun toimenpiteitä poistojen tehostamiseksi on hiljattain tehty. Keskeistä on myös, että poistoissa on olemassa selkeä työnjako.

Juvan kirjaston kokemia haasteita poistojen teossa olivat ajan puute sekä aineiston tuntemus sekä poistavan henkilöstön koulutus. Kokoelmanhoitoon käytössä oleva vähä aika kuluu hankintaan. Kirjasto kertoi olevansa painottunut hyvin selvästi hakeutuvaan toimintaan (lasten- ja nuortenkirjastotyö) ja tapahtumiin. Täten kokoelmatyöhön ei jää juurikaan aikaa. Myös Lumme-kirjastokimppaan kuulumisen mainittiin vaikuttavan poistamiseen suuresti: asiakkaan haluaman teoksen ei tarvitse enää välttämättä löytyä Toenperän kirjastosta, koska nykyään asiakas saa sen Lumme-kirjastojen alueelta maksuttomana seutulainana. Vastaaja kertoi samassa yhteydessä työn ehtojen muuttuneen vuoden 2017 alusta. Tällä hän viittasi ilmeisesti vuoden alussa voimaan astuneeseen uuteen kirjastolakiin, jonka mukaan yleisen kirjaston omien aineistojen varaaminen on maksutonta (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016 12.1 §). Vastauksessa mainittu ajanpuute on kirjastojen kokoelmanhoidossa tyypillinen ongelma. Ajanpuutteelle löytyi selkeä syy, joka on kirjaston toiminnan suuntaaminen vahvasti muualle kuin poistamiseen. Tämäkin vastaus antaa syytä siihen, miksi kirjaston poistot eivät ole olleet kovin mittavia.

Kysyttäessä poistamisen herättämistä tunteista vastaaja luonnehti itseään kokoelmakeskeiseksi kirjastonhoitajaksi, jonka mielestä asiakkaan tulee saavuttaa halutessaan vaikkapa kaikki Viisikot maksutta. Poistojen tekemisen todettiin olevan kohtalaisen raskasta työtä, koska teoksen arvo ja tarpeellisuus on aina arvioitava. Lisäksi työ pitäisi tehdä kohtuullisen nopeasti. Kirjastolla ei tällä hetkellä ole lainausmäärätietoja käytössään, mikä on vaikuttanut poistokäytäntöön. Poistoja on pitänyt tehdä kaunokirjallisuudessa suoraan fyysisen kunnan perusteella tai kokoelman kokonaisuuden perusteella. Jos esimerkiksi jonkun kirjailijan tuotantoa on ollut hyllyssä liikaa kokonaisuuteen nähden, poistoja on pitänyt tehdä nopeammalla otteella. Vastauksesta nousee selkeästi esiin poistotyön vaativuus. Lisäksi lainausmäärätietojen puute on varmasti jarruttanut tehokkaampaa poistamista.

Kirjastoaineiston poistomyynti

Juvan kirjaston poistoaineistoa myydään kirjastossa koko ajan. Jatkuvan poistomyynnin lisäksi aineistoa myydään kirjastokirppiksellä kesätapahtumassa heinäkuun alussa kirjaston edessä. Vastauksesta voidaan päätellä, että Juvalla poistojen ja poistomyynnin suhde on kiinteä, koska poistomyynti on jatkuvaa. Kesäaikaan sijoittuva poistomyyntitapahtuma on melko mukavan ja

tarpeellisenkin kuuloinen konsepti, sillä kesä on kirjastoille usein hiljaisempaa aikaa. Tuolloin lomalaiset eivät välttämättä käy kirjastossa, ja koulu yhteistyö on koululaisten kesäloman vuoksi tauolla. Myös satutuokioissa on usein kesätauko. Toisaalta osa asiakkaista kaipaa kirjastosta saatavaa lomaluettavaa, ja lomalla voi olla arkea enemmän aikaa käydä kirjastossa. Poistomyyntitapahtuma herättäneesi asiakkaissa kiinnostusta vuodenaikasta riippumatta.

Kirjaston kesän poistomyyntitapahtuma on osa laajempaa tapahtumakokonaisuutta, Juvan kesäkarkeloita. Kirjastokirppistä kutsutaankin myös karkelokirppikseksi. (Juvan kirjasto 2017, viitattu 10.3.2017; Mikkelin matkailuneuvonta 2017, viitattu 10.3.2017.)

Juvan kirjasto ottaa poistomyyntiin kaikkea poistamaansa aineistoa. Poistohyllystä otetaan ajoittain pois aineistoa, jota ei ole saatu myytyä.

Kirjasto tiedottaa kesäisestä kirjastokirppiksestä ilmoitusten avulla. Lisäksi paikallislehti puffaa tätä tapahtumaa. Vastauksessa ei mainittu, että jatkuvaa poistomyyntiä mainostettaisiin. Täten voidaan arvella, että kirjastokirppiksen tiedotukseen panostetaan, mutta jatkuvan poistomyynnin markkinointiin ei niinkään. Kirjaston verkkosivuilta löytyy kuitenkin lyhyt maininta jatkuvasta poistomyynnistä.

Myytavällä poistoaineistolla on Toenperän kirjastossa yhteinen hinnoittelu: 20 senttiä kappaleelta. Lisäksi Juvan kirjastossa kirjastonjohtaja hinnoittelee osaa aineistosta antikvariaattihintojen perusteella. Vastauksesta ilmenee, että asiakkaat pääsevät tekemään poistokärrystä pääasiassa varsin edullisia löytöjä, mutta harvinaisempaa ja arvokkaampaa aineistoa ei välttämättä saa aivan niin halvalla.

Vastaaja kertoi kirjastokirppiksen olevan hyvin suosittu tapahtuma. Hän mainitsi myös, että se täydentää hyvin jatkuvaa poistomyyntiä, josta kirjastolla on positiivisia kokemuksia siitäkin. Lisäkysymykseen poistomyynnin suosion vaihteluista vuosien aikana ei puolestaan vastattu. Vastauksen pohjalta voidaan kuitenkin sanoa, että poistomyynti on kirjastolle toimintaa, jota kannattaneesi järjestää jatkossakin. Etenkin karkelokirppis lienee tehokas keino paitsi

ylimääräisestä aineistosta eroon pääsemiseen, myös asiakkaiden houkuttelemiseen kirjastoon kesäisin.

Kierrätys ja ympäristötietoisuus

Kirjastosta poistettua aineistoa päätyy poistomyynnin ohella muille paikallisille toimijoille: päiväkeskuksille ja muille laitoksille annetaan jonkin verran lehtiä, ja kansalaisopistolle on annettu kirjoja sekä CD-levyjä ja niiden kansia kierrätyskäyttöön ja askarteluun. Aiemmin kirjasto antoi myös VHS- ja c-kasettinauhoja samaan käyttöön kansalaisopistolle ja matonkuteiksi juvalaiselle käsityökeskus Hildurille, mutta tästä on sittemmin luovuttu nauhoihin liittyvän mahdollisen syöpävaaran takia. Aineistoa, joka ei mene poistomyynnissä asiakkaille, siirretään paperinkeräykseen. Nykyään kokoelmista poistetut VHS-videot päätyvät suoraan sekajätekeräykseen, jonne laitetaan myös poistetut myymättä jääneet DVD-elokuvat.

Vastaaja kertoi, että kirjaston ympäristötietoisuus näkyy kierrätyksessä: kasettinauhat ja myymättä jääneiden lehtien muovitetut kannet viedään sekajätteeseen. Poistettuja lehtiä pyritään kuitenkin ensisijaisesti myymään ja lahjoittamaan asiakkaille. Myös kartonkia, pahvia ja toimistopaperia kierrätetään. Kierrätysasenteissa kerrottiin olevan puutteita lasin ja metallin osalta, mutta niitäkin kierrätetään. Vastauksesta voidaan päätellä, että Juvan kirjaston toimissa ajatellaan ympäristönäkökohtia. Kierrätyksen suhteen kirjastossa ollaan tarkkoja, ja todennäköisesti ekoasiat huomioidaan laajemminkin, vaikka kirjastolla ei ole omaa ekotukihenkilöä.

7.3 Kiteen pääkirjasto

Kiteen pääkirjaston aikuisten osastolla oli haastattelua tehdessä yhteensä 73 318 nidettä, joista kirjojen määrä oli 66 800. Kirjojen prosentuaalinen osuus kaikista niteistä oli 91,1 prosenttia. Lasten ja nuorten osastolla niteitä oli yhteensä 22 080. Näistä niteistä kirjoja oli 19 287. Lasten ja nuorten osasto ei ollut aivan yhtä kirjavaltainen kuin aikuisten osasto, sillä kirjojen prosenttiosuus lasten ja nuorten aineistossa oli 87,4 prosenttia. Kuitenkin molempien osastojen kokoelmia voidaan pitää varsin kirjavoittoisina.

Poistoprosessi

Vuonna 2015 Kiteen kirjastosta poistettiin 2 481 kirjaa. Samana vuonna kirjahankintoja tehtiin 2 396. Vastauksen pohjalta kirjaston kokoelmien kasvua voitaneen pitää maltillisena – ainakin tuona vuonna poistoja tehtiin hankintoja enemmän. Vuonna 2015 kirjaston poistoprosentti oli 3 %, joka jää vielä kauas yleisten kirjastojen laatusuosituksessa mainitun kahdeksan prosentin vuosittaisesta poistojen suositustasosta. Poistoprosentti on laskettu jakamalla kirjapoistojen määrä kaikkien kirjojen (aikuisten ja lasten ja nuorten kokoelmissa yhteensä 86 087 kirjaa) määrällä.

Kirjastolla ei ole omaa dokumentoitua kuvausta aineiston poistoprosessista. Vastaaja kertoi, että keväällä 2017 valmistuu maakunnallinen kokoelmapolitiikka. Voidaan olettaa, että tästä tulevasta ohjeistuksesta mahdollisesti tulee konkreettinen apuväline poistojen tekoon.

Kirjastossa työskentelee kuusi työntekijää, joista yksi on kirjastotoimenjohtaja ja viisi kirjastovirkailijoita. Kolmella työntekijällä – kahdella virkailijalla ja kirjastotoimenjohtajalla - on kokoelmavastuu, johon kuuluu myös poistojen tekeminen. Yksi virkailijoista vastaa aikuisten kaunokirjallisuuden poistoista, ja toinen lasten ja nuorten aineiston poistoista. Kirjastotoimenjohtaja vastaa aikuisten tietokirjallisuuden ja aikuisten av-aineiston poistoista. Vastauksen perusteella kirjaston henkilöstön työnjako poistoissa näyttää selkeältä. Kaikki työntekijät eivät tee aktiivisesti poistoja, koska kokoelmavastuu ei koske heitä kaikkia. On kuitenkin luultavaa, että jokainen tekee joskus poistoja. Niitä tehtäneen ainakin tiskissä.

Suurimpana haasteena poistojen tekemisessä koettiin ajan puute. Vastaaja kertoi myös, että uuden aineiston hankintarahan vähäisyys haittaa poistojen tekoa, koska uutta aineistoa ei ole varaa hankkia tilalle. Lisäksi joidenkin tiedonalojen osalta on vaikea tietää, onko tieto täysin vanhentunutta. Vastaajan mukaan tällaisia vaikeita tiedonaloja ovat oikeustiede ja sosiologia. Toisaalta vastaaja kertoi, että poistopäätösten tekeminen on helpottunut Vaara-kirjastoihin liittymisen myötä: nykyään Kiteen kirjasto näkee koko Pohjois-Karjalan kirjastojen kokoelmatilanteen. Vastauksesta nousi esille ajan puute poistojen teossa ja rahan vähäisyys uuden aineiston hankinnassa. Tällaiset heikot resurssit ovat kirjastojen kokoelmanhoidossa perin yleisiä. Vastauksesta löytyi kuitenkin sellainen myönteinen seikka, että poistopäätösten tekeminen on ollut helpompaa reilun vuoden ajan; kirjaston liittymistä Vaara-kirjastoihin marraskuussa 2015 voidaan kenties pitää jonkinlaisena edistysaskeleena kokoelmatyön kannalta katsottuna.

Kiteen kirjasto kertoi, että aineistoa poistaessa kokee toisinaan harmitusta, kun aivan siistejä kappaleita joutuu poistamaan. Toisaalta vanhentuneita, likaisia ja rähjäntyneitä kappaleita mainittiin poistettavan ilomielin. Vastauksessa todettiin myös, että poistot ovat hyvin tärkeä osa kokoelman hoitoa, ja asiakkaiden on helpompaa löytää etsimäänsä aineistoa hyllystä, kun aineisto on tuoreempaa. Vastauksen perusteella voidaan sanoa, että vaikka poistojen tekeminen ei aina ole kirjastolle kovin mieleistä, poistojen tärkeys ymmärretään. Vastauksesta on nähtävissä vastuuntuntoa kokoelmanhoidosta ja aineiston löydettävyydestä asiakkaiden näkökulmasta. Kirjastolla ei ole myöskään vaikeuksia poistaa osaa aineistosta: esimerkiksi likaiset kappaleet lähtevät helposti kokoelmasta pois.

Kirjastoaineiston poistomyynti

Kiteen kirjaston kokoelmarekisteristä poistettuja kirjoja kootaan yhteen paikkaan. Näistä kirjoista kirjastovirkailija valitsee myytävät kappaleet. Myymättä jääneet kappaleet siirretään myytävien poistokirjojen hyllystä paperinkeräykseen ja niiden tilalle laitetaan muita poistokirjoja.

Poistomyyntiin valikoituu siistejä ja hyväkuntoisia kirjoja sekä aikuisten että lasten ja nuorten osastoilta. Myytävät teokset ovat pääasiassa kaunokirjallisuutta. Tietokirjoista myyntiin otetaan sellaisia, joiden tieto ei vanhene (esimerkiksi historia). Kirjojen lisäksi myydään lehtien vuosikertoja sekä jonkin verran CD-levyjä ja c-kasetteja. Vastauksen perusteella Kiteen kirjastossa otetaan poistomyyntiin kirjastoille tyypillistä poistomyyntiaineistoa. C-kasettien laittamista myyntihyllyyn voidaan tosin pitää hieman yllättävänä, koska uudemmat tallennusformaatit ovat syrjäyttäneet c-kasetin jo vuosia sitten. Näin ollen voisi olettaa, etteivät asiakkaat enää juurikaan kiinnostuisi kaseteista. Niillä kuitenkin lienee vielä nykyäänkin oma käyttäjäkuntansa. Sisällöltään vain ajanmukaisten tietokirjojen myynnin voi taas nähdä kirjaston tekemänä ammattieettisenä ja asiakaslähtöisenä valintana yhtä lailla kuin sen, että tietokirjallisuudesta lainattavaksikin tarjotaan pääosin vain ajantasaista aineistoa.

Kirjastossa pidettävä poistomyynti on jatkuvaa. Tähän on taustalla tilanpuute: poistokirjoja ei voi säilyttää kerralla suuria määriä. Vielä noin kaksikymmentä vuotta sitten kirjasto järjesti poistomyyntitapahtumia, mutta niistä on sittemmin luovuttu juuri pienten tilojen takia.

Kiteen pääkirjastossa myytävän poistoaineiston hinnat on päätetty kaupungin sivistys- ja vapaa-aikalautakunnassa. Yhden kappaleen hinta on 40 senttiä, ja kolme kappaletta saa yhdellä eurolla. Vastauksesta ilmenee, että kirjasto ei ole itsenäisesti päättänyt aineiston hintoja. Mahdollisesti kirjastolla on ollut asiassa jonkin verran sananvaltaa. Poistoaineiston hinnat asiakkaille ovat joka tapauksessa sangen kohtuullisia – asiakas voi saada myös pientä paljousalennusta.

Kirjasto ilmoittaa kotisivuillaan myytävän poistoaineiston hinnat. Kirjasto ei vastauksessaan maininnut muita poistomyynnin tiedotusmuotoja. Vastauksen perusteella poistomyynnin markkinointi on siis hyvin vähäistä, ja on mahdollista, ettei kirjasto näe pitämäänsä poistomyyntiä erillisen tiedotuksen arvoisena asiana. On tosin muistettava, että markkinointi tarvitsee resursseja.

Asiakkaat ostavat kirjastosta poistokirjoja keskimäärin viikoittain. Menekki on suurempaa kesäisin, jolloin ostetaan mökkilukemista. Poistomyynnin suosio on pysynyt tasaisena eikä siinä ole juuri esiintynyt muutoksia. Vastaaja huomautti, että viimeisen parin vuoden ajan suuntaus on kääntynyt niin, että ihmiset tahtovat lahjoittaa omia kirjojaan kirjastolle. Kirjastolla on myös kirjanvaihtopiste, johon voi viedä ja josta voi ottaa ilmaiseksi luettavaa. Vastauksen pohjalta tämän kirjaston poistomyynnillä voi arvioida olevan siinä määrin suosiota, että se puolustaa paikkaansa. Vähäisestä markkinoinnista huolimatta asiakkaat ovat löytäneet poistomyynnin: kirjoja ostetaan niinkin usein kuin suunnilleen joka viikko.

Kierrätys ja ympäristötietoisuus

Kiteen pääkirjastosta poistettua aineistoa päätyy poistomyynnin lisäksi ennen kaikkea paperinkeräykseen, jonne aineistoa laitetaan viikoittain. Poistoaineistoa päätyy harvemmin myös paikallisille toimijoille hyötykäyttöön: päiväkoteihin viedään kuvakirjoja noin joka toinen vuosi, ja vastaanotokeskukseen menee aineistoa pari kertaa vuodessa. Poistokirjoja käytetään Kiteen kirjaston omassakin toiminnassa eli materiaalina kirjaston askartelupajassa.

Kirjasto kertoo henkilökuntansa olevan ympäristötietoista, vaikka kirjastolla ei ole ekotukihenkilöä. Jätteitä on lajiteltu 20 vuoden ajan omiin keräyspaikkoihinsa. Poistokirjojen kannet poistetaan ja laitetaan sekajätteeseen ennen paperisivujen viemistä paperinkeräykseen. Kirjastossa kopioidaan kaksipuoleisia kopioita ja käytetystä kopiopaperista tehdään muistilappuja. Lisäksi kirjasto

järjestää kierrätysaiheisia kirjanäyttelyitä. Vastauksen perusteella ympäristötietoisuus näkyy kirjaston toiminnassa käytännön pieninä tekoina. Oman ekotukihenkilön puutteesta huolimatta kirjasto näyttäisi huomioivan ympäristöseikkoja toiminnassaan. Jätteitä on lajiteltu jo kauan, ja ehkä muutkin vastauksessa kerrotut toimintatavat ovat rutiininomaisia. Jotkin näistä tavoista voivat pohjautua paitsi ekologisuuteen, myös taloudellisuuteen. Kopiopaperin säästeliäs käyttö vaikuttaa sellaiselta. Ympäristötietoisuuden voi katsoa välittyvän asiakkaille kierrätysaiheisten kirjanäyttelyiden kautta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Kirjapoistojen suhde kirjahankintoihin kohdekirjastoissa

Sähköpostihaastattelussa tiedusteltiin kirjapoistojen ja -hankintojen kappalemääriä vuonna 2015. Kuopion pääkirjaston kokoelmista poistettiin yhteensä 10 424 kirjaa. Kirjoja hankittiin 10 170 kappaletta. Aikuisten osastolla hankinnat olivat hieman poistoja suuremmat, kun taas lasten ja nuorten osastolta kirjoja poistettiin yli 300 nidettä enemmän kuin hankittiin tilalle. Tämä näkyy poistoprosenttiluvuissa: aikuisten osaston poistoprosentti jäi viiteen, mutta lasten ja nuorten osastolla yllettiin yhteentoista prosenttiin. Kuopion pääkirjaston lasten ja nuorten osaston kokoelmakehitys on tältä osin positiivista, etenkin jos suuntaus pysyy samankaltaisena myös lähivuosina. Sen sijaan aikuisten osaston poistotyössä on vielä tehostamisen varaa.

Juvan kirjastosta poistettiin 1 806 kirjaa vuonna 2015. Kirjastoon hankittiin 2 796 kirjaa. Hankintoja tehtiin siis lähes tuhat kappaletta enemmän kuin poistoja. Poistoprosentti oli kolme prosenttia. Kirjaston omiin poistoperiaatteisiin kuuluu, että poistot ovat joka vuosi yhtä suuret kuin hankinnat. Tälläkin kirjastolla riittää työsarkaa, jotta se pääsisi sekä omiin poistotavoitteisiinsa että yleisten kirjastojen laatusuosituksen mukaiselle poistotasolle.

Kiteen pääkirjastossa kirjapoistoja tehtiin 2 481 kappaletta. Kirjahankintoja tehtiin 2 396, joten kirjoja poistettiin 85 kappaletta enemmän kuin hankittiin tilalle. Kuten Juvalla, myös Kiteellä poistoprosentti oli kolme prosenttia. Näin ollen myös Kiteen kirjaston olisi hyvä saada poistojen määrä kasvuun.

Kun tutkittiin kirjastojen kirjapoistoja suhteessa kirjahankintoihin, huomattiin, että vuonna 2015 tehdyt poistot eivät olleet yhdessäkään kirjastossa merkittävästi hankintoja suuremmat. Juvalla poistot jäivät merkittävästi hankintoja pienemmiksi. Nämä huomiot ovat kokoelmatyön näkökulmasta tarkasteltuna valitettavia. Poistaminen on keskeinen osa kokoelmatyötä, ja poistojen tekemättä jättäminen vaikeuttaa aineistojen löydettävyyttä sekä kokoelman uusiutumista.

8.2 Poistoprosessin tehostamismahdollisuudet kohdekirjastoissa

Haastattelussa kirjastoja ei pyydetty esittämään kehittämisehdotuksia poistoprosessin tehostamiseksi. Sen sijaan poistoprosessiteemaan liittyvien vastausten pohjalta etsittiin syitä poistojen vähäisyydelle. Näiden syiden kautta voidaan arvioida, millaisia poistoprosessia edistäviä tekijöitä on olemassa.

Kaikki haastatellut kirjastot kokivat ajan puutteen haasteeksi poistojen teossa. Myös aineistomäärärahan vähyys, lainausmäärätietojen puute, poistavan henkilöstön riittämätön aineistojen tuntemus ja erilaiset negatiiviset tunteet poistoihin liittyen tulivat vastauksissa esille. Vastaajat kertoivat myös asioista, joiden voidaan ajatella helpottavan poistojen tekoa. Näitä asioita olivat dokumentoitu kuvaus poistoprosessista, henkilöstön selkeä työnjako poistoissa, e-aineistojen käyttömahdollisuudet asiakkaille sekä yhteiset kokoelmat omassa kirjastokimpassa.

Vastausten perusteella poistoprosessia on kirjastoissa mahdollista tehostaa, mutta keinovalikoima on rajallinen. Kirjastot joutuvat kamppailemaan niukoilla taloudellisilla resursseilla. Tätä tilannetta on vaikea muuttaa. Jokainen kirjaston työntekijä voi kuitenkin omalla aktiivisuudellaan kehittää aineistojen tuntemustaan. Täydennyskoulutusmahdollisuuksia kannattaa myös pitää silmällä. Työn mielekkyys on paljolti kiinni hyvästä johtamisesta ja kaikkien työntekijöiden työyhteisötaidoista. Tämä koskee epäilemättä myös poistotyötä, jossa usein toimitaan tiiminä.

8.3 Poistomyyntikäytänteiden eroja kohdekirjastoissa

Haastatelluissa itäsuomalaisissa kirjastoissa kirjojen ja muun aineiston poistomyynti järjestetään hyvin pitkälti samalla tavalla, joten suuria eroja kirjastojen välillä ei ole havaittavissa. Vastauksista selvisi kuitenkin, että kirjaston koolla on merkitystä: Kuopion pääkirjasto panostaa poistomyynnin tiedotukseen vahvemmin kuin pienemmät kirjastot Juvalla ja Kiteellä. Kaikissa vastaajakirjastoissa pidetään poistomyyntiä koko ajan. Lisäksi Kuopiossa on syksyisin ja Juvalla kesäisin poistomyyntitapahtuma. Kiteen pääkirjasto ei sen sijaan järjestä erillistä suurempaa poistomyyntitapahtumaa, jossa myytävää aineistoa olisi enemmän tarjolla. Tämä johtuu tilanpuutteesta Kiteen kirjastossa.

Ainakin Kiteen pääkirjasto valikoi myyntiin tulevan aineiston tarkasti erityisesti tietokirjojen suhteen: vain ajanmukaista tietokirjallisuutta otetaan myyntiin. Muut kirjastot eivät tuoneet vastauksissaan esiin vastaavanlaista seulomista, mikä tosin ei kuitenkaan välttämättä merkitse, että näin ei näissä kirjastoissa tehtäisi.

Myytävän aineiston hinnoittelu toteutuu kirjastoissa paljolti saman kaavan mukaan: kunnan kirjastoasioista vastaava lautakunta päättää aineiston hintatason ainakin Kuopiossa ja Kiteellä. Kirjat, lehdet ynnä muu materiaali on edullista kaikissa vastaajakirjastoissa. Kuopion vastauksessa tätä perusteltiin menekin maksimoinnilla, johon muutkin kirjastot varmasti pyrkivät. Poistoaineiston edullisuuden taustalla on todennäköisesti myös halu pysyä linjassa yleisten kirjastojen maksuttomuusperiaatteen kanssa ja se, että asiakkaalta ei ole kovin mielekästä pyytää käytetystä materiaalista suurta hintaa (vrt. kirpputorit). Tästä huolimatta Juvan kirjastossa kirjastonjohtaja hinnoittelee osan myytävästä aineistosta antikvariaattihintojen perusteella. Tällainen aineisto on luultavasti harvinaista ja keräilijöiden suosiossa.

8.4 Kirjamuotoisen kirjastoaineiston elinkaari kohdekirjastoissa

Kun kirjaston kokoelmaan kuulunut kirja on poistettu kokoelmarekisteristä eikä sitä näin ollen enää lainata asiakkaille, kirja voi päätyä moneen paikkaan ja tarkoitukseen. Kirjastojen vastauksissa mainittiin useita paikkoja ja tahoja, joihin poistokirjoja voidaan siirtää poistomyyntiin lisäksi. Kuopion pääkirjasto lahjoittaa kirjoja alueen päiväkoteihin ja alakouluihin sekä museolle. Myös yhdistyksille on annettu satunnaisesti poistokirjoja. Juvan kirjastosta poistettuja lehtiä annetaan päiväkeskuksille ja muille laitoksille sekä kirjaston asiakkaille. Paikallinen kansalaisopisto saa puolestaan kirjoja sekä CD-levyjä kansineen kierrätyskäyttöön ja askarteluun. Kiteen kirjasto antaa päiväkodeille lasten kuvakirjoja. Myös turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus saa poistoaineistoa. Aineistoa jätetään vielä kirjaston omaan askartelupajaan. Kaikki nämä kirjastot ilmoittivat siirtävänsä paperinkeräykseen paperimuotoista aineistoa, kuten kirjojen ja lehtien sivuja. Kirjastot pitivät huolta siitä, etteivät kirjojen ja lehtien muovitetut kannot joudu paperinkeräykseen vaan sekajätteeseen.

Haastattelun kierrätysteemakysymysten vastauksista voidaan huomata, että kirjastot välittävät kirjastoaineiston elinkaaren loppupäästä. Kirjastoissa on jonkin verran havaittavissa myös ympäristöystävällistä toimintaa päivittäisessä työssä. Poistetun aineiston heittäminen roskiin ei

useimmissa tapauksissa ole ensisijainen vaihtoehto yhdessäkään kirjastossa, vaan muista vaihtoehtoista ollaan tietoisia ja niitä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan. Olisi toki toivottavaa, että mahdollisimman suuri osa poistoaineistosta pääsisi uusiokäyttöön, mutta niin kauan, kun jätteiksi päätyvää materiaalia lajitellaan oikeisiin keräyspaikkoihinsa, kirjastot voivat elää hyvällä ekologisella omatunnolla. Esimerkiksi paperin kierrättäminen on Suomessa hyvissä kantimissa.

9 POHDINTA

Selvitin tässä opinnäytetyössä kolmen itäsuomalaisen yleisen kirjaston aineiston poistoprosessia, poistomyyntiä sekä kierrätystä. Tutkin kirjastojen tekemien kirjapoistojen suhdetta niiden kirjahankintoihin. Koetin myös löytää poistojen tekoa vaikeuttavia tekijöitä ja mahdollisia keinoja, joilla poistamista voisi tehostaa. Kartoitin poistomyyntikäytänteiden eroja kirjastojen välillä. Lisäksi selvitin, minne muualle kirjastoista poistettu aineisto päätyy kuin poistomyyntiin.

Etsin vastauksia näihin kysymyksiin kirjastoille osoitetulla sähköpostihaastattelulla. Analysoin saamani vastaukset eli tutkimusaineiston aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tuloksia saatuaani olen sitä mieltä, että sähköpostihaastatteluna toteutettu tiedonkeruu oli tämän tutkimuksen kannalta onnistunut valinta. Haastatteluun kului kuitenkin huomattavasti enemmän aikaa kuin olin etukäteen olettanut. Haastattelun päätteeksi vastaajakirjastot saivat halutessaan antaa vapaaehtoista palautetta ja mielipiteitä haastattelusta anonymisti. Kirjastoille tarjottiin myös mahdollisuutta kertoa haastattelun aiheisiin liittyviä asioita niin ikään nimettömänä. Yksi kirjastoista totesi, että sille oli arvokasta pysähtyä tarkastelemaan aineistopoistoihin ja poistomyynteihin liittyviä asioita.

Aineiston analysointi tuntui haasteelliselta, sillä tutkimuskirjallisuudesta hankkimani ohjeet eivät olleet kovin selkeitä ja konkreettisia. Kaiken lisäksi tämä oli ensimmäinen kerta, kun tein laadullista tutkimusta. Tämä aiheutti minussa epävarmuutta, mutta huomasin, että tekemällä oppii. Tutkimustyössä minua auttoi paljon, että informantit lähtivät mielellään mukaan tutkimukseen ja vastasivat kysymyksiin pääosin perusteellisesti. Pääsin selvittämään itseäni suuresti kiinnostavia aiheita, ja kiinnostukseni esimerkiksi kokoelmatyötä kohtaan kasvoi vielä opinnäytetyöprosessin aikana. Ajattelen, että tältä pohjalta on hyvä lähteä kartuttamaan asiantuntijuuttani kirjastoaineiston poistotyöhön ja mahdollisesti myös kirjastojen ympäristötietoisuuteen liittyvissä asioissa.

Opinnäytteen toimeksiantajana toimi Itä-Suomen aluehallintovirasto (AVI). Ottaessani AVI:n kirjastotoimen ylitarkastajaan Eeva Hiltuseen yhteyttä syksyllä 2016 hän totesi, että poistoja olisi aiheellista tutkia (Hiltunen, sähköpostiviesti 27.9.2016). Kirjastohaastatteluista johdettujen tulosten myötä AVI:lle voidaan esittää neuvoja, joita viraston kirjastoasioista vastaava opetus- ja kulttuuritoimen vastuualue voisi hyödyntää toiminnassaan tulevaisuudessa. Tämä vastuualue huolehtii kirjastojen henkilöstön täydennyskoulutuksesta ja kirjastotoimen hankkeiden valtionavustuk-

sista. Kokoelmatyöhön liittyvä täydennyskoulutus on jo sinänsä tärkeää, mutta e-aineistojen yhä yleistyessä kokoelmien ylläpidossa tulee vastaan uusia haasteita, joihin on reagoitava. Siksi olisi hyvä, että AVI olisi osaltaan mukana vahvistamassa kirjastoammattilaisten osaamista tälläkin saralla. Toiseksi olisi toivottavaa, että aluehallintovirasto tukee myös jatkossa kirjastokokoelmien kehittämishankkeita. Yleisten Kirjastojen Hankerekisteristä ilmenee, että Itä-Suomessa on viime vuosina toteutettu neljä tällaista hanketta. Näistä kolme sijoittui Etelä-Savoon, ja neljäs hanke suoritettiin haastattelussa mukana olleella Kiteellä sekä Tohmajärvellä ja Rääkkylässä. Jälkimmäisessä hankkeessa oli kyse kirjastojen kokoelmien inventoinnista. (Kirjastot.fi 2012, viitattu 22.4.2017; Kirjastot.fi 2017, viitattu 22.4.2017.)

Tutkimuksen kirjastoaineiston poistoprosessiteeman vastauksista nousi esille, että poistoja ei tehdä tarpeeksi. Näin ollen poistamisen tehostamisessa on kirjastoilla vielä paljon tehtävää. Muutaman vuoden, esimerkiksi viiden tai kymmenen vuoden kuluttua olisi kiinnostavaa kartoittaa tässä tutkimuksessa mukana olleiden kirjastojen kokoelmatilannetta uudelleen.

Yleisten kirjastojen pitämä poistomyynti on aihe, josta ei löydy alan kirjallisuutta ja jota ei ole aikaisemmin tutkittu AMK-opinnäytteissä. Näin ollen poistomyyntiaiheen jatkotutkimusmahdollisuuksia on olemassa. Omassa tutkimuksessani keskityin itäsuomalaisten kirjastojen aineiston poistomyyntiin. Luontevaa jatkoa tälle tutkimukselle olisi selvittää, miten poistomyyntiä toteutetaan muualla Suomessa, vaikka alueelliset erot eivät välttämättä ole merkittäviä. Todennäköisesti kirjaston koko vaikuttaa maantieteellistä sijaintia enemmän poistomyynnin luonteeseen. Toinen jatkotutkimusaihe voisi olla kirjaston asiakkaiden kokemukset poistomyynnistä.

LÄHTEET

Aitoaho, S. 2009. Sadat jonottivat kirjaostoksille: kirjaston poistomyynti on jo parinkymmenvuotinen perinne. Kaleva 14.3.2009. Viitattu 12.10.2016, <http://kirjastolinkit.ouka.fi/kaleva/maalis09/8198308.xml>.

Aluehallintovirasto 2015a. Kirjastot. Viitattu 2.11.2016, <https://www.avi.fi/web/avi/kirjastot#.WAC-cckXadc>.

Aluehallintovirasto 2015b. Toiminta-alue - Itä-Suomi. Viitattu 2.11.2016, <https://www.avi.fi/web/avi/avi-ita-suomi-toiminta-alue#.WADAwMkXadc>.

Aluehallintovirasto 2015c. Toiminta ja tehtävät - Itä-Suomi. Viitattu 2.11.2016, <https://www.avi.fi/web/avi/avi-ita-suomi-toiminta-ja-tehtavat#.WAC-QskXadc>.

Aluehallintovirasto 2016. Kunnat ja kaupungit - Itä-Suomi. Viitattu 2.11.2016, <https://www.avi.fi/web/avi/ita-suomi-kunnat-ja-kaupungit#.WADAb8kXadc>.

Antikainen, H. & Tuuliniemi, A. 2013. eBooks for public libraries - Sähkökirjoja yleisiin kirjastoihin. Viitattu 9.1.2017, http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/D1.3.1.5_eReading_eBooks%20for%20public%20libraries_Sahkokirjoja%20yleisiin%20kirjastoihin.pdf.

Bang, M. 2011. Kyyti-kirjastojen kokoelmat eläviksi. Hankkeen loppuraportti 11.2.2011. (Kyyti-kirjastot.) Viitattu 9.11.2016, http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/kyytikirjastojen_kokoelmat_elaviksi_loppuraportti.pdf.

Carrigan, D. 1988. Librarians and the "Dismal Science". Library Journal 113 (11), 22-25.

Evans, G. & Zarnosky, M. 2000. Developing Library and Information Center Collections. 4th ed. Englewood: Libraries Unlimited.

Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2016. Ekotuki-toimintamalli työpaikoilla. Viitattu 24.11.2016, <http://www.ekotuki.fi/toiminta/>.

Hiltunen, E. 2016. Kirjastoalan AMK-opinnäyte kirjastojen poistomyynnistä. Kirjastotoimen ylitar-
kastaja, Itä-Suomen aluehallintovirasto. Sähköpostiviesti 27.9.2016.

Huttunen, T. 2011. Kirjastoaineiston ekologinen jalanjälki: ympäristönäkökulma aineiston poista-
miseen, varastointiin ja muovitukseen. Helsinki: BTJ Finland.

Hypén, K. 2006. "... tilata ja järjestää, luetteloida ja varastoida, auttaa lukijoita valitsemaan ja
löytämään": kirjastot ja kaunokirjallisuus. Teoksessa K. Hypén (toim.) Fiktiota!: levottomat genret
ja kirjaston arki. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, s. 11–66.

Juvan kirjasto 2016. Viitattu 4.12.2016, <http://www.toenpera.fi/juva.htm>.

Juvan kirjasto 2017. Kirjamyyntiä ja arpajaisia. Viitattu 10.3.2017,
http://www.toenpera.fi/juva.htm#Kirjamyynti%C3%A4_.

Juvan kunta 2016a. Juvan kunnan visio ja strategiat. Viitattu 4.12.2016,
<http://www.juva.fi/juva/juvan-kunta/juvan-kunnan-visio-ja-strategiat>.

Juvan kunta 2016b. Kirjasto. Viitattu 4.12.2016, [http://www.juva.fi/palvelut/vapaa-aikapalvelut-
2/kirjasto](http://www.juva.fi/palvelut/vapaa-aikapalvelut-2/kirjasto).

Jyväskylän kaupunki 2016. Poistokirjamyynti kaupunginkirjastossa 2.-3.11.2011. Jyväskylän kau-
punginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto: Uutisarkisto. Viitattu 9.11.2016,
<http://jkl.fi/kirjasto/ajankohtaiset>.

Järvenpään kaupunginkirjasto 2015. Kirjapoistoja, poistokirjoja. Kirjaston kulmilla –blogi. Viitattu
9.11.2016, <http://kirjastonkulmilla.blogspot.fi/2015/07/kirjapoistoja-poistokirjoja.html>.

Jätelaki 17.6.2011/646.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kirjastot.fi 2011. Kysymys. Viitattu 15.11.2016, <http://www2.kirjastot.fi/fi-FI/kysy/arkistohaku/kysymys/?ID=ee64a9e2-c297-4bd0-9670-91425d69123b>.

Kirjastot.fi 2012. Kokoelman inventointi. Yleisten Kirjastojen Hankerekisteri. Viitattu 22.4.2017, <http://hankkeet.kirjastot.fi/node/1429?language=fi>.

Kirjastot.fi 2016a. Elokuvien esittäminen ja markkinointi kirjastossa. Viitattu 17.11.2016, http://www.kirjastot.fi/tekijanoikeus/elokuvatkirjastossa?language_content_entity=fi#.WC3hSfl9670.

Kirjastot.fi 2016b. Pääkirjasto. Kirjastohakemisto. Viitattu 4.12.2016, http://hakemisto.kirjastot.fi/paakirjasto_kuopio.

Kirjastot.fi 2016c. Suomen yleisten kirjastojen tilastot: Joroinen / Joroinen+Juva+Rantasalmi. Viitattu 4.12.2016, <http://tilastot.kirjastot.fi/?orgs=33&years=2015&stats=1%2C17%2C33%2C100%2C101%2C104%2C107%2C108%2C109%2C110%2C111%2C112%2C115#results>.

Kirjastot.fi 2016d. Suomen yleisten kirjastojen tilastot: Kitee / Kitee+Kesälahti. Viitattu 4.12.2016, <http://tilastot.kirjastot.fi/?orgs=93&years=2015&stats=1%2C17%2C33%2C100%2C101%2C104%2C107%2C108%2C109%2C110%2C111%2C112%2C115#results>.

Kirjastot.fi 2017a. Avi: Itä-Suomi. Yleisten Kirjastojen Hankerekisteri. Viitattu 22.4.2017, http://visualisointi.kirjastot.fi/hankkeet#!/fi/projects/circles/ColSel_Teema/ColSel_Teema/eyJhIjpbXSwiY-ii6W10slmMiOltfLCJkljpbXSwiZSI6WzAsMiwzLDQsNV0sImYiOltfQ==/eyJhIjpb7Iktva29lbG1hdCI6dHJ1ZSwiTGFPdGV0YW5raW5uYXQiOnRydWUslkRpZ2I0b2ludGkiOnRydWUslkhlbmtpbMO2c3TDtm4gb3NhYW1pbmVuljpb0cnVILCJMdWtlbWlzZW4gZWRpc3TDpG1pbmVuljpb0cnVILCJNZ

WRpYWthc3ZhdHVzljp0cnVILCJPcHBpbWlzeW1ww6RyaXN0w7YgamEgeWh0ZWlzw7ZsbGlze
Xlzljp0cnVILCJQYWx2ZWx1amVulGtlaGI0dMOkbWluZW4iOnRydWUsIIN0cmF0ZWdpbmVulGtl
aGI0dMOkbWluZW4iOnRydWUsIIRpbGFzdXVubml0dGVsdSI6dHJ1ZSwiVmVya2tvcGFsdmVsd
XQiOnRydWV9LCJiljoibW9uZXkiLCJljoia3VudGEiLCJkljpudWxsfQ==.

Kirjastot.fi 2017b. Sähköiset sisällöt yleisiin kirjastoihin – hanke 2011-2014. Viitattu 9.1.2017,
<http://www.kirjastot.fi/ssyk#.WHObtPI9670>.

Kiteen kaupunki 2016a. Kitee pähkinänkuoressa. Viitattu 4.12.2016, <http://www.kitee.fi/kitee-pahkinankuoressa>.

Kiteen kaupunki 2016b. Suurimmat työnantajat. Viitattu 4.12.2016, <http://www.kitee.fi/suurimmat-tyonantajat>.

Kuopion kaupunginkirjasto 2016a. Hae tapahtuma. Viitattu 4.12.2016,
<https://kirjasto.kuopio.fi/events>.

Kuopion kaupunginkirjasto 2016b. Kirjojen ja levyjen vaihtopiste. Viitattu 4.12.2016,
<https://kirjasto.kuopio.fi/103386/fi/content-pages/kirjojen-ja-levyjen-vaihtopiste>.

Kuopion kaupunginkirjasto 2016c. Lukukoira. Viitattu 4.12.2016,
<http://kirjasto.kuopio.fi/111777/fi/content-pages/lukukoira>.

Kuopion kaupunginkirjasto 2016d. Maakuntakokoelma. Viitattu 4.12.2016,
<http://kirjasto.kuopio.fi/ Maakuntakokoelma>.

Kuopion kaupunki 2016a. Asuminen. Viitattu 3.12.2016,
<https://www.kuopio.fi/web/kaupunkitietoa/asuminen>.

Kuopion kaupunki 2016b. Historia ja perustiedot. Viitattu 3.12.2016,
<https://www.kuopio.fi/web/kaupunkitietoa/historia-ja-perustiedot>.

Kuopion kaupunki 2016c. Kuopio-esittely. Viitattu 3.12.2016,
<https://www.kuopio.fi/web/kaupunkitietoa/kuopio-esittely>.

Kuopion kaupunki 2016d. Väestö. Viitattu 3.12.2016,
<https://www.kuopio.fi/web/kaupunkitietoa/vaesto>.

Kymenlaakson kirjastot 2016. Viitattu 22.11.2016, <http://kyyti.fi/kirjastot>.

Mikkelin kaupunginkirjasto-Etelä-Savon maakuntakirjasto 2016. Lumme-kirjastot. Viitattu 4.12.2016, <http://kirjasto.mikkeli.fi/artikkelit/lumme-kirjastot>.

Mikkelin matkailuneuvonta 2017. Juvan kesäkarkelot. Viitattu 10.3.2017,
<http://www.mikkelinyt.fi/?eventid=22495>.

Mikä on e-kirja? 2017. Sähköinenkirja.fi. Viitattu 9.1.2017, <http://www.sahkoinenkirja.fi/>.

Monto, V. 2013. Kirjaston poistomyynti on kirjanystävien aarreaitta. Lempäälän-Vesilahden Sanomat 21.11.2013. Viitattu 9.11.2016, <http://lvs.fi/2013/11/21/kirjaston-poistomyynti-on-kirjanystavien-araaiaita/>.

Niiranen, E. 2016. Juvan historia. Juvan kunta. Viitattu 4.12.2016,
<http://www.juva.fi/juva/yleistietoa-kunnasta/juvan-historia>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Yleisten kirjastojen laatusuositus. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20. Viitattu 16.11.2016,
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi>.

Panttila, S. 2017. VS: Haastattelupyyntö: kirjastoaineiston poistot ja poistomyynti. Kirjastotoimenjohtaja, Kiteen kirjasto. Sähköpostiviesti 1.2.2017.

Poistomyynnit 2016. Päijät-Hämeen verkkokirjasto Lastu. Viitattu 9.11.2016,
<http://www.lastukirjastot.fi/104648/fi/articles/poistomyynnit>.

Poroila, H. 2008. Elokuvatallenteen voi myydä asiakkaalle. Viitattu 15.11.2016,
<http://www.kirjastot.fi/forum/lainausoikeusmaksut-aineistoa-korvattaessa-08b4e1#.WCshRPI9671>.

Rantanen, M.-L. 2008. HelMet-kirjaston ei-käyttäjätutkimus 2007. Viitattu 9.11.2016, <https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=39&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjNzsjVgtXPA->

[hUJXCwKHV1VCFY4HhAWCFAwCA&url=http%3A%2F%2Fminedu.fi%2Fexport%2Fsites%2Fdefault%2FOPM%2FKirjastot%2FLuennot%2FLiitteet%2FMarja_Leena_Rantanen.ppt%3Flang%3Dfi&usg=AFQjCNEiLVv535SX4jXM985Fj7VNCGSsyg&bvm=bv.135475266,d.bGg](http://www.hjxxcwkHV1VCFY4HhAWCFAwCA&url=http%3A%2F%2Fminedu.fi%2Fexport%2Fsites%2Fdefault%2FOPM%2FKirjastot%2FLuennot%2FLiitteet%2FMarja_Leena_Rantanen.ppt%3Flang%3Dfi&usg=AFQjCNEiLVv535SX4jXM985Fj7VNCGSsyg&bvm=bv.135475266,d.bGg).

Selkee, J. 2014. Kirjastot tekevät yhteistyötä. Suomen Kuntaliitto. Viitattu 16.11.2016, <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/kulti/kirjasto/kirjastoyhttyo/seutukirjasto/Sivut/default.aspx>.

Soininen, I. 2016. Mikä Helmet on? Viitattu 14.11.2016, https://www.helmet.fi/fi-FI/Info/Mika_Helmet_on.

Soininvaara, A.-M. 2010. Tuoreuttamisen vaikeus: kokoelmien karsintaa Helsingin kaupunginkirjastossa. STKS:n kokoelmaseminaari 1.11.2010. Viitattu 16.11.2016, <http://www.varastokirjasto.fi/Kokoelmakartta/seminaari2010/STKS011110/Soininvaara.pdf>.

Sonkkanen, L., Asikainen, M., Häivälä, H., Hämäläinen, T., Hänninen, S., Jussila, M., Kulpakko, I., Leskinen, S. & Niemeläinen, R. 2012. Ekologisen kestävyuden opas kirjastoille. Viitattu 24.11.2016, <http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/kestavakehitysopaskirjastoille.pdf>.

Suomen kirjastoseura 2016. Turun pääkirjasto oli vilkkain kirjasto vuonna 2015. Viitattu 4.12.2016, <http://suomenkirjastoseura.fi/ajankohtaista/artikkeli/537/turun-paakirjasto-oli-vilkkain-kirjasto-vuonna/>.

Suomen ympäristökeskus 2016a. Kestävä tuotesuunnittelu. Ilmasto-opas.fi. Viitattu 23.11.2016, <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/hillinta/-/artikkeli/e25090fe-19b6-40ae-a65b-78b901433a2a/kestava-tuotesuunnittelu.html>.

Suomen ympäristökeskus 2016b. Kierrätys ja uudelleenkäyttö voivat vähentää kulutusta ja sen ympäristövaikutuksia. Ilmasto-opas.fi. Viitattu 17.11.2016, <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/hillinta/-/artikkeli/8bde6ca5-7802-4c36-a4da-34086e9c5287/kierratys-ja-uusiokaytto.html>.

Sähköiset sisällöt yleisiin kirjastoihin - hanke 2012a. Toimenpidesuunnitelma ehdotus. Viitattu 9.1.2017, http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Toimenpidesuunnitelma_0.pdf.

Sähköiset sisällöt yleisiin kirjastoihin - hanke 2012b. Yleisten kirjastojen e-aineistostrategian pohja. Viitattu 9.1.2017, <http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/E-aineistostrategia.version1.pdf>.

Tilastokeskus 2016a. Kuntien avainluvut: Juva. Viitattu 4.12.2016, <http://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2016&active1=178>.

Tilastokeskus 2016b. Kuntien avainluvut: Kitee. Viitattu 4.12.2016, <http://www.tilastokeskus.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?active1=260&active2=SSS&year=2016>.

Toenperän kirjasto 2016. Viitattu 4.12.2016, <http://www.toenpera.fi/kalenter13.htm>.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 2016. Herkistäviä kromiyhdisteitä löytyi testatuista nahkatuotteista vain vähän. Viitattu 14.4.2017, <http://www.tukes.fi/fi/Ajankohtaista/Tiedotteet/Kemikaalituotevalvonta/Herkistavia-kromiyhdisteita-loytyi-testatuista-nahkatuotteista-vain-vahan/>.

Tähti, K. 2015. Kuopion pääkirjaston kulisseissa. Lupa innostua –blogi. Viitattu 4.12.2016, <http://lupainnostua.blogspot.fi/2015/10/kuopion-paakirjaston-kulisseissa.html>.

Vaara-kirjastot 2016a. Kirjastot A-Ö. Viitattu 12.12.2016, <http://vaarakirjastot.fi/kirjastot-a-o>.

Vaara-kirjastot 2016b. Kiteen kirjasto. Viitattu 9.12.2016, <http://vaarakirjastot.fi/kitee>.

Vaara-kirjastot 2016c. Kiteen kirjaston lukudiplomi. Viitattu 4.12.2016, <http://vaarakirjastot.fi/kiteen-kirjaston-lukudiplomi1>.

Vaara-kirjastot 2016d. Muut palvelut. Viitattu 4.12.2016, <http://vaarakirjastot.fi/muut-palvelut>.

Vaara-kirjastot 2016e. Toimintakertomus 2015. Joensuun seutukirjasto. Viitattu 4.12.2016, <http://vaarakirjastot.fi/documents/1344370/2076470/Joensuun+seutukirjaston+toimintakertomus+2015/5e700f9e-a0e3-4922-9acc-dfaf88e3549c>.

Vaara-kirjastot 2016f. Venäjänkielisen kirjaston kaukopalvelu. Viitattu 12.12.2016, <http://vaarakirjastot.fi/venajankielinen-kirjasto;jsessionid=A8C6F5E3F2896D12F38F43E22410DA68.node2>.

Varastokirjasto 2016. Tehtävät ja tavoitteet. Viitattu 17.11.2016, <http://www.varastokirjasto.fi/tehtava-ja-tavoitteet/>.

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Ympäristöministeriö 2008. Kohti kierrätysyhteiskuntaa: valtakunnallinen jättesuunnitelma vuoteen 2016. Viitattu 23.11.2016, https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38363/SY_32_2008.pdf?sequence=3.

Ympäristöministeriö 2014. Valtakunnallisen jättesuunnitelman seuranta, 2. väliraportti. Ympäristöministeriön raportteja 6/2014. Viitattu 23.11.2016, <http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BB72CD504-2FBD-49C2-B057-3C13E0034202%7D/97792>.

Ympäristöministeriö 2016. Valtakunnallinen jättesuunnitelma. Viitattu 24.11.2016, http://www.ymparisto.fi/fi-fi/ymparisto/jatteet/valtakunnallinen_jatesuunnitelma.

Taustatiedot

1) Kokoelman suuruus (paljonko kokoelmisianne on niteitä kaikkiaan ja mikä on kirjojen osuus kokoelmista)

a.) Aikuisten osastolla

b.) Lasten ja nuorten osastolla

2) Kirjastotoimipisteenne henkilöstömäärä ja koulutustausta

3) Kirjapoistojen määrä vuonna 2015

4) Kirjahankintojen määrä vuonna 2015

5) Jos kirjastollanne on dokumentoitu kuvaus poistoprosessista (eli esim. ohjeistus, jota käytätte apuna poistaessanne aineistoa), liitättehän sen tähän vastausviestiin.

Teema 1. Poistoprosessi

1) Millainen on henkilöstön työnjako poistoissa?

2) Mitä haasteita koette poistojen tekemisessä?

3) Millä mielin teette poistoja (tunteet, joita poistojen teko teissä herättää)?

Teema 2. Kirjastoaineiston poistomyynti

1) Miten poistomyynti linkittyy poistoprosessiin kirjastossanne?

2) Millaista aineistoa otetaan myyntiin?

3) Miten tiedotatte tulevasta poistomyynnistä asiakkaille?

4) Mihin perustuu kirjastossanne myytävän poistoaineiston hinnoittelu?

5) Miten usein kirjastossanne järjestetään poistomyyntejä?

6) Miten suosittua poistomyynti on asiakkaiden keskuudessa? Onko suosiossa ollut muutoksia vuosien varrella?

Teema 3. Kierrätys

1) Minne muualle poistoaineistoa päätyy kuin myyntiin? Alla on lueteltu erilaisia vaihtoehtoja. Voitte kirjoittaa kunkin vaihtoehdon viereen, minne ohjaatte poistoaineistoa. Kertokaa lisäksi, miten usein aineistoa päätyy kuhunkin sijoituspaikkaan.

Päiväkoteihin

Kouluille

Terveyskeskuksiin

Paperinkeräykseen

Muualle, minne?

2) Missä määrin teidän toiminnassanne näkyy ympäristötietoisuus? Onko esim. ekotukitoiminta tuttua työpaikallanne?

Vapaa palaute

Minulle on tärkeää saada palautetta ja mielipiteenne tästä haastattelusta. Jos tahdotte lisäksi kertoa nimettömänä jotain haastattelun aiheisiin liittyvää, tässä kohdassa se on mahdollista. Palautteenne käsitellään anonyymisti!

Tervehdys, tulevat kollegat!

Nimeni on Rosaliina Tolvanen. Olen Oulun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun opiskelija. Teen opinnäytetyötä kirjastoaineiston poistoista ja poistomyynnistä Itä-Suomen yleisissä kirjastoissa. Tutkimuksen päätarkoituksena on kartoittaa itäsuomalaisten kirjastojen aineiston poistoprosessia ja poistomyntikäytänteitä. Tutkimusaineisto kerätään sähköpostihaastattelulla, johon on valittu kolme itäsuomalaista kirjastoa.

Minulla olisi teille pieni pyyntö. Voisitteko vastata oheiseen sähköpostihaastatteluun, joka on kolmivaiheinen. Tarkoituksena on, että haastattelu olisi käyty kokonaan läpi tammikuun loppuun mennessä. Haastatteluun voi vastata yksi tai useampi työntekijä kirjastostanne.

Tämän saateviestin alla on haastattelun ensimmäinen vaihe, jonka kysymyksiin voitte vastata tähän viestiin vastaamalla. Ensimmäisessä vaiheessa selvitän taustatietoja kirjastostanne, ja esitän kysymyksiä kirjastoaineiston poistamisesta.

Keväällä julkaistavassa opinnäytetyöraportissa tulevat esille vastaajakirjastojen nimet, mutta vastaavien henkilöiden nimiä ei julkaista. Raportti julkaistaan Theseus-tietokannassa.

Jos teillä on kysyttävää kyselyyn liittyen, ottakaa minuun yhteyttä sähköpostilla (sähköpostiosoite) tai puhelimitse (puhelinnumero).

Sydämelliset kiitokset mukanaolostanne! Osallistumisenne on minulle todella tärkeää.

Hyvää uutta vuotta!

Ystävällisin terveisin

Rosaliina Tolvanen

Oulun ammattikorkeakoulun opiskelija